

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

HISTORICKÝ ÚSTAV

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**TRESTNĚPRÁVNÍ AGENDA V SOBĚSLAVI
V PŘEDBĚLOHORSKÉ DOBĚ**

Vedoucí práce: doc. PhDr. Josef Hrdlička, Ph.D.

Autor práce: Zuzana Fantová

Studijní obor: Historie

2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 28. července 2023

.....

Zuzana Fantová

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu bakalářské práce doc. PhDr. Josefu Hrdličkovi, Ph.D. za odborné vedení práce, poskytnutí cenných odborných rad a připomínek, za jeho ochotu, trpělivost a čas, který mi při psaní věnoval. Velké díky patří pracovníkům Státního okresního archivu v Táboře za jejich vstřícnost. V neposlední řadě bych ráda poděkovala rodině a přátelům za podporu a porozumění během celého mého studia.

Anotace

Bakalářská práce se soustředí na trestněprávní agendu v městě Soběslavi v letech 1500–1580. Za cíl si klade vyličit, jakými kompetencemi disponovala soběslavská městská rada jako nejvyšší představitelka správy města v oblasti sporného soudnictví. Nepomíjí přitom samotné dějiny města stejně jako vývoj městského práva v Království českém na prahu novověku. Posledním cílem práce je interpretace analyzovaných sporů, k nimž došlo v Soběslavi v uvedeném období. Tento cíl se promítá do poslední kapitoly, kde se lze seznámit se soběslavskými lidmi páchajícími nepravostí. Zejména se jedná o spor děvečky Zuzany se soukeníkem Václavem Žabkou, vraždy Jíry Duchkova a Martina Ctibora, výslech Tobiáše. Vše doplňuje seznam použité literatury a pramenů.

Klíčová slova: Soběslav, trestněprávní agenda, spory, městské právo, 16. století, raný novověk, dějiny města, městská rada

Abstract

The bachelor thesis focuses on the criminal law agenda in the town of Soběslav in the years 1500-1580. It aims to portray the competences of the town council of Soběslav as the highest representative of the town administration in the field of litigation. The history of the town itself as well as the development of municipal law in the Bohemian Kingdom on the threshold of the modern era are not omitted. The last aim of the thesis is to interpret the analysed disputes that occurred in Soběslav in the mentioned period. This goal is reflected in the last chapter, where one can get acquainted with the people of Soběslav committing mischief. In particular, the dispute between the maid Zuzana and the cloth weaver Václav Žabka, the murders of Jíra Duchkov and Martin Ctibor, the interrogation of Tobias. Everything is supplemented by a list of literature and sources used.

Keywords: Soběslav, criminal law agenda, disputes, law, 16th century, early modern period, history of the town, town council

OBSAH

ÚVOD	7
1. SOUDNICTVÍ A PRÁVO V MĚSTSKÉM PROSTŘEDÍ V KRÁLOVSTVÍ ČESKÉM	17
1. 1. Kodifikace městského práva.....	18
1. 2. Magdeburská vrchní stolice v Čechách	20
1. 3. „Sejdeme se u soudu“	23
2. DĚJINY MĚSTA SOBĚSLAVI	26
2. 2. Městská správa v Soběslavi	29
3. TYPOLOGIE ANALYZOVANÝCH SPORŮ	32
3. 1. Vlastní typologie sporů.....	35
4. SPORY	39
4. 1. „jsi kurva moje“	39
4. 2. „neboštík Jíra Duchkû [...] hanebně uražen na druhej svět se s tím bral“	41
4. 4. „chodil z Dobijášem po [...] panských lesích a zajace spolu střeleti“	44
4. 3. „nepřestal těch hrušek zanechatí až se [...] pobili“	46
4. 5. „abychom se před takovými žháři šetřili“	47
ZÁVĚR	50
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	52
Prameny nevydané	52
Prameny vydané	52
Literatura	52

ÚVOD

Téma bakalářské práce jsem si vybrala z důvodu vlastního zájmu o soudní procesy a o trestní praxi v českých zemích na prahu novověku. Každý zločin by měl být spravedlivě potrestán. Tohle je jakýsi základ snad každého soudního systému bez ohledu na dobu i prostor. Takový fungující systém měl a má svá pravidla; někdy jsou pravidla přísnější, jindy tolerantnější k jednotlivým deliktům. Zatímco někde se zločinci trestali přísněji, jinde jim mohl tentýž zločin projít s necitelnou újmou. Zločiny existovaly v různých stupních – od drobných po těžké. Dnes dominuje snaha při výkonu trestu smrti, pokud je vůbec ve státě dovolen zákonem, odsouzeného co nejméně trápit, tzn. rychlá smrt (např. pomocí elektřiny nebo injekce). Dříve v našich dějinách tomu bylo naopak. Popravčí se snažili o pomalou smrt. Samotná bolest byla trestem za spáchané provinění, ne pouze samotný akt smrti.

Cílem práce je snaha vyličit činnost a kompetence soběslavské městské rady a zjistit, jaký podíl měl konšelský sbor a městská kancelář na vedení písemné agendy v letech 1500-1580. Souběžně se snaží interpretovat velké spory, které se odehrály v městě Soběslavi do roku 1580. Text nabídne i kvantifikaci dochovaných trestněprávních přestupků, neboť případy civilněprávních sporů bádání vzorek nenabízí.

Práce vychází z dochovaného materiálu trestněprávní agendy v Archivu města Soběslav, jenž je uložený ve Státním okresním archivu Tábor. Trestněprávní agenda je zde dobře dochována. Pramenný zdroj ve formě aktového materiálu je unikátním v tom smyslu, že na rozdíl od pramenů knižní povahy sloužily takové spisy spíše jako podklady, na jejichž základě se majitelé panství (či jejich úředníci) rozhodovali o výši trestu. Typologie sporů vychází již z užitých typologií jiných autorů a bude podrobněji představena v kapitole věnující se tomuto tématu. Zde je namístě zmínit, že Archiv města Soběslavi nabízí badateli také městské knihy sporného soudnictví, které bych ráda využila při dalším studiu zmíněné problematiky v diplomové práci.

Mezi zkoumanými písemnými prameny se nacházejí stížnosti, žaloby a dopisy měšťanů a ostatních obyvatel Soběslavi, případně města Tábora. Soudních rozsudků, průběhu soudních líčení anebo například případných odpovědí ze strany vrchnosti se badateli dostane málokdy. Ve většině případů se nález čili rozsudek nenachází v daném chronologickém vymezení nebo není dochovaný. Dále prameny obsahují různá předvolání svědků a zaznamenávají jejich výpovědi.¹ Některé prameny mohou popisovat, jak mělo dojít k trestnímu činu, například

¹ „Svědomy ku potřebě Prokopovi Houškovi tu kdež je slyšeti náležít“; Státní okresní archiv Tábor, Archiv města Soběslav, inv. č. 1082, sign. III I 1, kart. 87, fol. 133v. (Pochází z roku 1572).

vraždě. Aktový materiál v sobě nezahrnuje jen trestněprávní delikty, nýbrž také různé žádosti. Příkladem těchto žádostí může být žádost zasláná soběslavským konšelům o zapůjčení „*mistra popravního*“,² či žádost hejtmana choustnického panství o posunutí „*právního termínu*“ pro předvolání svědků.³ Mimo žádosti se lze setkat s mnoha oznámeními o skutečnosti, že byl nějaký poddaný vzat do vazby, nebo zkrátka byl někde vězněn a pán takového poddaného psal soběslavské městské radě, aby nařídila jeho propuštění. Někdy se za svého poddaného tento pán zaručoval.

Prameny byly psány výhradně v českém jazyce té doby, často vznikaly z činnosti městské samosprávy. Místy můžeme hovořit o činnosti správy na regionální úrovni, tedy vrchnostenské kanceláře. Několik listů je ve stavu, kdy se pro badatelské účely nedají použít. Takové listy byly z výzkumu vyřazeny, neboť z nich nebylo možné zjistit ani nejzákladnější informace.

Metodologicky se práce řadí jako spousta jiných k historicko-antropologickému přístupu. Důraz je kladen v první řadě na aktéry jednotlivých pří. Pokusím se zjistit, jak se jednotliví aktéři chovali, co činili, jaký byl jejich společenský status, do jaké míry mohli znát právní zvyklosti, či samotný zákon. Stejně důležité je znát, co tito lidé činili, že se objevili ve světle trestněprávních pramenů. Tedy jaké počínání bylo v protikladu s dobovou normou. Vzhledem k velkému množství písemných pramenů, zejména aktového materiálu souvisejícího s trestněprávní agendou soběslavské městské rady, předkládaná kvalifikační práce analyzuje pouze případy, které se udály do roku 1580. Kauzám z následujícího období bude věnována pozornost později.

Strukturálně je následující text dělen do tří větších kapitol, a ty dále na menší podkapitoly. Ze všeho nejdříve práce představí městské právo a soudnictví v Království českém, tedy vývoj práva a jeho unifikaci, typy soudů a podobu soudního procesu.

Další kapitola nastíní chronologický výklad dějin Soběslavi, a to až do odkoupení třeboňského panství Schwarzenberky v roce 1660. V této části se práce pozastaví i u soběslavské městské správy.

Třetí kapitola již nebude jen kompilačního rázu, využije i komparaci. Zde dojde k představení základních typologií trestních sporů v raném novověku, a následně komparaci

² TAMTÉŽ, kart. 178, fol. 26r. Kameničtí žádají Soběslavské o zapůjčení mistra popravního k ztrestání jednoho souseda, jenž se dopustil smilstva, asi 1620/1630.

³ TAMTÉŽ, kart. 87, fol. 109r. Roku 1569 choustnický hejtman Kryštof Srbský ze Zález se přimlouvá k Soběslavským za písaře Kašpara Hortleba, aby mu odložili právní termín „*k vedení svědků*“.

velmi podobné typologie historičky Terezy Siglové s případy sledovanými v této práci. V neposlední řadě tato část uvede kvantifikaci spáchaných trestných činů.

Poslední část bakalářské práce se bude kompletně zabývat interpretací jednotlivých vybraných sporů a trestných deliktů. Tyto spory podpoří vytvořenou typologií. Přínosným prvkem v interpretační části je užití normativních pramenů. Především půjde o Koldínův zákoník, který se bude zabývat pouze těmi trestnými činy, které jsou pramenně doloženy. Zde se práce pokusí o výklad, jak nahlížela *Práva městská* na dané delikty a jaká měla být trestní praxe.

HISTORIOGRAFIE

Téma trestněprávního soudnictví v době raného novověku není v české (právně) historické vědě nové. Nárůst zájmu značného počtu badatelů v posledních dekádách dovoluje zkoumat problematiku nejen z různých úhlů pohledu, ale i případně komparovat výsledky jednotlivých výzkumů zaměřených na konkrétní lokality. Trestněprávním soudnictvím se zabývalo a stále zabývá mnoho českých historiků. Někteří z nich sepsali klíčová díla pro pochopení sporného soudnictví v Království českém v době raného novověku. Někteří svůj výklad dovedli až do současnosti. Mezi české právní historiky patřil Jaromír Čelakovský,⁴ Václav Vaněček nebo Jan Kapras.⁵ Tito právní historici se snažili o syntetizující pohled na dané témata.

V době dlouhého 19. století to bylo městské soudnictví, které se ocitlo v pozornosti badatelů. Takovýmto tématem se zabývala řada tzv. kulturních historiků jako byly Zikmund Winter.⁶ Pracoval se zápisy ze smolných knih, které využil zejména k dokreslení atmosféry každodenního života v českých městech 15. a 16. století. Dále to byl Čeněk Zíbrt,⁷ u kterého lze najít zmínky o trestních deliktech v etnograficky laděných článcích. Zíbrt se mimo jiné zajímal i o podobu trestů, jež následovaly za jednotlivá provinění. Dalším autorem byl Josef Svátek,⁸ jež působil jako historik-amatér, nicméně se zabýval životem katů, technickými

⁴ Jaromír ČELAKOVSKÝ, *O začátcích ústavních dějin Starého města Pražského*, Praha 1904; Jaromír Čelakovský je také autorem důležité edice městských privilegií - TÝŽ (ed.), *Codex iuris municipalis regni Bohemiae I – II*, Praha 1886–1895.

⁵ Jan KAPRAS, *Přehled právních dějin země české koruny*, Praha 1935.

⁶ Zikmund WINTER, *Kulturní obraz českých měst. Život veřejný v XV. a XVI. věku II.*, Praha 1892.

⁷ Petr ŠMÍD, *Kriminalita, hrdelní soudnictví a každodenní život na panství Náchod v letech 1513–1618*, Praha 2009 (bakalářská práce); Čeněk ZÍBRT, *Zpráva Jana Jeníka z Bratřic o trestech lidu poddaného ve století 18. a trestech řemeslníků nepoctivých*, Český lid 4, 1895, s. 119-122. Ludvík Kunz sestavil a vydal soupis díla Čenka Zíbrta.

⁸ Josef VACEK, *Ortelové knihy pražského apelačního soudu a jejich interpretace*, Acta Universitatis Carolinae – Iuridica 1, 2020, s. 77-87; Josef SVÁTEK, *Jak trestali padělatele mincí v Čechách*, in:

záležitostmi ve spojení s torturou i exekucí na sklonku 19. století. Tito autoři spíše poukazovali na necivilizované zacházení s obžalovaným, ovšem nelze vyvrátit ani domněnku, že jen chtěli šokovat čtenáře temnými historickými příběhy.

Sedmdesátá a osmdesátá léta minulého století se nesla v zaměření se na městské (hrdelní) právo, smolné knihy a zpřístupňování takových pramenů. Tímto tématem se nejvíce zabývali Jaroslav Pánek a Eva Procházková. Jejich studie jsou v několika kritériích úzce provázány, a to i z metodologického východiska. Oba představují zlom v obvyklém právněhistorickém pohledu na hrdelní soudnictví do té doby. Stáli za prvním pokusem ukázat problematiku kriminality jako součást dějin mentalit a především sociálních dějin v české historiografii.⁹ Pánek se ovšem posléze začal věnovat dějinám šlechty. V době, kdy se zajímal o hrdelní soudnictví, považoval za klíčové prameny pro dějiny hrdelního soudnictví smolné knihy, případně smolné spisy, či další prameny pro doplnění, zejména kriminální reversy.

Poslední desetiletí minulého století pak přišlo s rozšířením pramenů, které se využívaly pro takový výzkum. Do popředí se dostaly i nové metody a přístupy.¹⁰ Karel Malý zaujímá čestné místo v bádání o zemském a městském trestním právu. Jeho nejznámější, mnohdy nedocenená studie, překračuje rámeček právních dějin, čímž přesahuje do sociálních dějin. Vnímá jednání jedinců, když ho například zajímalo, jaké měli cíle, když s obraceli na soudy. Je tomu

Obrazy z kulturních dějin českých I, Praha 1891, s. 191-214; TÝŽ, *K dějinám katů a poprav v Čechách*, in: *Obrazy z kulturních dějin českých II*, Praha 1891, s. 121-216.

⁹ Jaroslav PÁNEK, *Smolná kniha městečka Divišova z let 1617-1751*, SSH 8, 1973, s. 71-128; TÝŽ (ed.) *Smolná kniha městečka Divišova z let 1617-1751*, Praha 1977, s. 292; TÝŽ, *Hrdelní soudnictví městečka Čechtic v 17. a 18. století. (Příspěvek k poznání pozdně feudálního hrdelního soudnictví v Čechách a k charakteristice smolných spisů)*, Středočeský sborník historický 12, 1977, s. 129-181; TÝŽ, *Hrdelní soudnictví města Příbramě v 17. a 18. století. (Příspěvek k poznání pozdně feudálního hrdelního soudnictví v Čechách a metodice studia jeho dějin)*, SSH 13, 1978, s. 87-195; TÝŽ, *Hrdelní soudnictví městečka Neveklova v 18. století. (Příspěvek k poznání pozdně feudálního hrdelního soudnictví v Čechách a k charakteristice patrimoniálních trestně-právních pramenů)*, SSH 14, 1979, s. 71-109; TÝŽ, *Křivsoudovské kriminální reversy ze 16. a 17. století*, SSH 15, 1980, s. 163-182; TÝŽ, *Hrdelní soudnictví na Vlašimsku v 16.-18. století. (Příspěvek k poznání pozdně feudálního hrdelního soudnictví v Čechách a k charakteristice jeho sociálně-ekonomického zázemí)*, Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 23, 1982, s. 163-197; J. PÁNEK – Eva PROCHÁZKOVÁ, *Hrdelní soudnictví města Sedlčan v 15.-18. století. (Příspěvek k poznání pozdně feudálního hrdelního soudnictví v Čechách a k charakteristice soudní praxe na lobkovickém dominiu)*, Sedlčanský sborník 3, 1979, s. 23-87; E. PROCHÁZKOVÁ, *Hrdelní soudnictví města Benešova v 16.-18. století*, SVPP 21, 1980, 211-254; TÁŽ, *Hrdelní soudnictví města Votic v 16.-18. století*, SVPP 22, 1981, 203-244; TÁŽ, *Hrdelní soudnictví městeček Prčice a Sedlce v 16.-18. století*, SVPP 24, 1983, s. 239-258; TÁŽ, *Hrdelní soudnictví města Miličína v 16.-18. století*, SVPP 26, 1985, s. 249-270; TÁŽ, *Hrdelní soudnictví města Berouna v letech 1621-1680*, SSH 18, 1992, s. 5-49.

¹⁰ Za vyzdvížení stojí pokus o soupis pramenů a literatury k námětu hrdelního soudnictví v českých zemích. Jindřich FRANCEK – Tomáš ŠIMEK, *Hrdelní soudnictví českých zemí: soupis pramenů a literatury*, Zámorsk 1995.

tak díky komparaci s praxí.¹¹ Populárně-vědeckou formou zachytil a shrnul vývoj soudnictví Jiří Klabouch.¹² Zajímal se o vnitřní organizaci a složení soudů, průběh řízení před městskými a zemskými soudy v předbělohorské i pobělohorské době. Dále pak k tématu píše Petr Kreuz, v jisté míře navazující na Karla Malého. Ve svých studiích se ponejvíce zabýval fungováním komorního soudu, ve středu jeho pozornosti leží ale také hrdelní soudnictví. Zajímal se o popravní rituály a jejich právní relevanci v městech doby předbělohorské.¹³ Jindřich Francek napsal soupis pramenů a literatury k hrdelnímu soudnictví v českých zemích. Problém jeho knih lze spatřit v nadměrné míře popisnosti a přílišném lpění na normě, která je považována za sociální praxi. Městskému právu se věnuje i Jana Vojtišková, která se spíše zabývá vlivem Koldínových práv na kodifikaci městského práva. Dále se zajímá rovněž o městskou diplomatiku, městskou správu a písemnou komunikační praxi v městském prostředí.

Nové tisíciletí přineslo do výzkumu problematiky trestního práva a trestního soudnictví v historii různorodost badatelských přístupů. Znovu se objevují edice pramenů z období raného novověku, jenž souvisí s trestním právem.¹⁴ Spolu s nimi vznikají také analýzy konfliktního jednání na určitém území v kontextu každodenního, všedního, života obyvatel dané lokality.¹⁵ Středem zkoumání je kriminální chování jedince, či konkrétních jednotlivců.¹⁶ Pochopitelně nadále vznikají syntetizující a přehledové práce.¹⁷ Do role jakéhosi stmelovacího prvku

¹¹ Karel MALÝ, *Trestní právo v Čechách v 15.–16. století*, Praha 1979.

¹² Jiří KLABOUC, *Staré české soudnictví. Jak se dříve soudovalo*, Praha 1967.

¹³ Petr KREUZ, *Postavení a působnost komorního soudu v soustavě českého zemského trestního soudnictví doby předbělohorské v letech 1526–1547*, Praha 2000; TÝŽ, *Poprava jako divadlo práva? K otázce právní relevance popravního rituálu v českých městech doby předbělohorské*, in: Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL (edd.), *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku*, České Budějovice 2000, s. 421–457.

¹⁴ Bezprostředně k trestnímu právu: Ondřej KOUPIL – Marcela KOUPILOVÁ – Karel MALÝ – Jiří ŠOUŠA – Jana VOJTIŠKOVÁ – Klára WOITSCHOVÁ, *Prameny k dějinám trestního práva v českých zemích v období absolutismu: chrestomatie. Díl I., Druhá polovina 17. a počátek 18. století*, Praha 2018; Petr KREUZ – Ivan MARTINOVSKÝ, *Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích)*, Praha 2007; rovněž lze uvést K. MALÝ – Ladislav SOUKUP – Petra SKŘEJKOVÁ – J. ŠOUŠA, *Práva městská Království českého: edice s komentářem*, Praha 2013.

¹⁵ Jaroslav ČECHURA, *Kriminalita a každodennost v raném novověku. Jižní Čechy 1650–1770*, Praha 2008; rovněž Pavel MATLAS, *Shovívavá vrchnost a neukáznění poddaní? Hranice trestní disciplinace poddaného obyvatelstva na panství Hluboká nad Vltavou v 17. – 18. století*, Praha 2011.

¹⁶ J. ČECHURA, *Neklidný život obyčejné ženy: Johana Peřková (1703–1745)*, Praha 2013.

¹⁷ K. ADAMOVÁ – Běla RIEGROVÁ – P. SKŘEJKOVÁ – L. SOUKUP – J. ŠOUŠA, *Dějiny českého soudnictví od počátků české státnosti do roku 1938*, Praha 2005; K. ADAMOVÁ – Antonín LOJEK – Karel SCHELLE – Jaromír TAUCHEN, *Velké dějiny země Koruny české. Tematická řada, Právo*, Praha 2017; J. FRANCEK, *Velké dějiny země Koruny české. Tematická řada, Zločinnost a bezprávi*, Praha 2011.

posledních dekad lze dosadit roli soudů,¹⁸ konkrétněji pak soudu apelačního. Právě apelační soud jako instituce, nebo například i jeho rozhodnutí, se line napříč různými pracemi bez ohledu na metodu či přístup výzkumu, jenž zvolil badatel. Blíže o apelačnickém soudu pojedná kapitola o městském soudnictví a právu v Čechách. Dnes se pozornost badatelů soustředí na soudní práce a agendy, skladbu trestných deliktů a jejich následný postih. České bádání se díky vlivu zahraničních výzkumů zaměřuje rovněž na problematiku spojenou s okrajovými vrstvami společnosti, perzekuci náboženských i etnických menšin, zajišťování bezpečnosti, čarodějnictví, disciplinaci obyvatelstva nebo problematiku genderu (sexuální kriminalita).¹⁹ Promítá se také snaha začlenit kriminalitu do širšího sociokulturního rámce. Historiky především zajímá způsob řešení různých konfliktních situací, souběžně vnímají význam řešení těchto situací pro fungování společnosti. Drobná i těžká kriminalita se stává součástí sociálních dějin. Badatelé si často pokládají otázku, jak řešení při přispělo k udržení pořádku a ustanovení sociálního smíru. Právě v této spojitosti se funkce soudních institucí dostala do středu zájmu.

Dílo Jaroslava Čechury *Kriminalita a každodennost v raném novověku* obsahuje zhodnocení kriminálních případů v okolí Soběslavi v letech 1650-1770. V tomto díle se věnuje i samotné Soběslavi, nejen jejím soudcům, ale i například šibenici, která v Soběslavi stála, a místnímu vězení. Trestněprávní každodenností se zabývají i jiní historici. Nejznámějším je Richard van Dülmen, který analyzoval soudní praxi a výkony trestů ve Svaté říši římské. Dalšími mohou být Carlo Ginsburg či Le Roy Ladurie ukazující, na jaké jiné stránky příspěvkem každodennosti lze pohlédnout optikou trestněprávních pramenů, ať již šlo o znalost práva, vztah k autoritám, myšlení dobových lidí, zbožnost, rodinné vztahy a další. Dalším zajímavým počinem k trestněprávní každodennosti je dílo Jaroslava Dibelky. Historik, jenž působil na Filozofické fakultě Jihočeské univerzity, zaujal dílem *Obranné strategie mužů a žen*

¹⁸ Soudy jsou chápány jako instituce, které řídí (částečně) autority. Role soudů byla podmiňována mnohdy lidmi, kteří soud využívali. Mnozí badatelé řešili vztah soudních institucí a sociálního řádu. Viz. Martin DINGES, *The Uses of Justice as a Form of Social Control in Early Modern Europe*, in: Herman ROODENBURG – Pieter SPIERENBURG (edd.), *Social Control in Europe I, 1500 – 1800*, Columbus 2004, s. 159-175; Keith WRIGHSTON, *Two Concepts of Order: Justices, Constables and Jurymen in Seventeenth Century England*, in: John BREWER – John STYLES (edd.), *An Ungovernable People. The English and Their Law in the Seventeenth and Eighteenth Centuries*, Londýn 1980, s. 21-46; Robert B. SHOEMAKER, *Prosecution and Punishment. Petty Crime and the Law in London and Rural Middlesex, s. 1660-1725*, Cambridge 1991.

¹⁹ P. MATLAS, *Dvojím metrem. Trestní praxe patrimoniální jurisdikce v raném novověku*, *Opera historica* 12, 2007, s. 291-313, zde s. 291-295; Jaroslav DIBELKA, *K novým možnostem studia trestněprávní problematiky. Obranné strategie mužů a žen obviněných ze smilstva na třeboňském panství, 1650-1750*, *ČČH* 106, 2008, s. 19-53. Historici zmínění v této poznámce podali přehled bádání ve svých studiích.

obviněných ze smilstva a cizoložství.²⁰ V práci líčí několik proudů jednání při obvinění jedince ze sexuálních přečinů, nicméně zevšeobecňuje některé závěry a pramenná základna není bohatá. Pavel Himl zpracoval téma marginálních osob, tedy cikánů a jiných neusedlých obyvatel.²¹ Jeho pozornosti neunikla ani homosexualita. Himl spolu s Tinkovou představili svůj pohled na problematiku genderu, kdy se jednalo o historicko-antropologicky laděné snahy postihnout hospodářské, kulturní i sociální podmíněnosti kriminality. Pavel Matlas²² je dalším historikem na poli každodennosti, postihu kriminality a samotné kriminalitě se zprvu věnoval jen v několika článcích.²³ V knize se zabýval kriminalitou na panství Hluboká nad Vltavou. Na rozdíl od Dibelky se jeho pramenná základna nevztahuje pouze ke kriminalitě, ale také ke správnímu aparátu na šlechtickém panství. Dibelka i Matlas vidí „svět“ pomocí pramenů vrchnostenské provenience a jejich optikou nazírali na jednání konkrétních osob, resp. na jednání poddaných. Ve svých pracích tedy využívali pohled „zeshora“.

Je nutné zmínit samotné téma bádání z hlediska regionálního pojetí. Z pohledu regionálního dějepisectví není k dispozici o městě Soběslavi žádná odborná a především ucelená chronologicky pojatá monografie novějšího data. Nicméně v minulosti vzniklo několik prací, které se dají použít pro vytvoření historického obrazu města. Většina prací i článků k dějinám Soběslavi pochází z přelomu 19. a 20. století. Sepsali je lokální historici a často je vydávali v místních nebo regionálních periodikách. V těchto publikacích čtenáře seznámili s dějinami Soběslavi od počátků až po 19. století. Stěžejními badatelskými tématy těchto prací byly období husitské revoluce, poslední Rožmberkové a jejich doba, neboť právě vlivný rod pánů červené pětিলisté růže vlastnil město po několik staletí a díky nim město zažívalo rozkvět. Nelze vynechat bitvu na Bílé hoře i období třicetileté války, neboť patřily ke klíčovým tématům místních dějin. Řada takových prací je prostým přepisem archivního materiálu vzatého z fondu Archiv města Soběslavi.

Dějiny Soběslavi se na přelomu 19. a 20. století zabýval například Roman Cikhart, který sepsal *Bibliografie města Soběslavě*, která vyšla v Jihočeském sborníku historickém roku 1936. Roman Cikhart měl největší zájem o husitství. Dějiny Soběslavi Cikhart sepsal spolu

²⁰ J. DIBELKA, *Obranné strategie mužů a žen obviněných ze smilstva a cizoložství: Panství Třeboň na přelomu 17. a 18. století*, České Budějovice 2012.

²¹ Pavel HIML, *Zrození vagabunda. Neusedlí lidé v Čechách 17. a 18. století*, Praha 2007.

²² P. MATLAS, *Shovivavá vrchnost a neukáznění poddaní? Hranice trestní disciplinace poddaného obyvatelstva na panství Hluboká nad Vltavou v 17. – 18. století*, Praha 2011.

²³ Např. TÝŽ, *Delikt smilstva a jeho postih na schwarzenberském panství Hluboká nad Vltavou (1666–1760)*, Archivum Trebonense 6, 2006, s. 76–96; TÝŽ, *Hrdelní soudnictví na panství Hluboká nad Vltavou (1661–1765)*, Sborník archivních prací 57, 2007, s. 3–156; TÝŽ, *Dvojím metrem. Trestní praxe patrimoniální jurisdikce v raném novověku*, Opera historica 12, 2007, s. 291–313.

s Karlem Lustigem, jenž při svém studiu navázal s Lustigem spoluprací. Karl Lustig je spojen s místním muzeem, jehož byl zakladatelem. Zřejmě tomu napomohla jeho sběratelská vášeň. Zabýval se spíše moderními dějinami Soběslavi. Rodáci ze samotné Soběslavi, archiváři Jan a Josef Lintnerovi, přispěli zřejmě nejvíc k poznatkům ohledně historie města. Jan Lintner byl autorem důležitého příspěvku do regionálního dějepisectví, neboť sepsal průvodce po fondech a sbírkách soběslavského městského archivu.²⁴ V úvodu inventáře se podrobně věnoval dějinám města od první písemné zmínky až po autorovu současnost. Ve středu pozornosti se ocitly dějiny městské správy, vypsaly tady jména jejích představitelů zastávající důležité úřady, např. primasové, rychtáři nebo osoby stojící v čele městské kanceláře.²⁵ Historik Josef Salaba se Soběslavi věnoval spíše z pohledu života českých bratří ve městě. Petr Lintner ve své trilogii, *Pohledy soběslavské*, vychází z prací svých rodinných příslušníků – především od svého dědečka.

Novější práce k dějinám města Soběslavi se zabývají převážně každodenností a myšlenkovým světem měšťanů v období raného novověku. Prostřednictvím výzkumu pozůstalostních pramenů, hlavně inventářů a testamentů, je možné se dostat k informacím o měšťanských domácnostech na jihu Čech včetně Soběslavi.²⁶ Další historičkou, která pojala dějiny Soběslavi trochu jinak, a sice optikou vztahu k jiným jihočeským městům, je Miroslava Ctiborová.²⁷ Věnovala se i hospodářství na rožmberském dominiu a především správnímu vývoji na tomto prostoru.

Na Historickém ústavu Filozofické fakulty Jihočeské univerzity vznikly bakalářské i diplomové práce věnující se velmi podobnému tématu, jako je tato bakalářská práce. Jednou z takovýchto kvalifikačních prací je dílo Lenky Novotné věnující se městské správě v Soběslavi v časovém rozmezí 1587–1712 a pamětem tamního primátora Řehoře Smrčky ze Sabinova.²⁸ Práce Michaely Zronkové se zabývala edičním zpřístupněním soběslavské městské kroniky

²⁴ Jan LINTNER, *Archiv města Soběslavi 1374–1945 (1950)*, Tábor 1966. Dějinám archivu se taktéž věnoval i Rudolf TECL, *Nejstarší inventář soběslavského městského archivu z roku 1626*, Tábořský archiv 8, 1997–1997, s. 71-104.

²⁵ J. LINTNER, *Vývoj městského zřízení*, Staré a nové zvěsti ze Soběslavě a okolí 25, 1934, s. 58-116; *Obecní samospráva ku konci XVI. století*, Český jih 1878, č. 40, s. 1-2.

²⁶ Václav BŮŽEK, *Renesanční domácnost soběslavského primátora Řehoře Smrčky ze Sabinova*, Tábořský archiv 3, 1991, s. 34-51.

²⁷ Miroslava CTIBOROVÁ, *Korespondence mezi purkmistrem a radou města Českých Budějovic a purkmistrem a radou města Soběslavi*, Tábořský archiv 11, 2002, s. 145-155.

²⁸ Lenka NOVOTNÁ, *Městská samospráva v Soběslavi v letech 1587–1604 a 1662–1712*, České Budějovice 2010 (bakalářská práce); TÁŽ, *Poznamenání některých pamětí od léta Páně 1587. Paměti soběslavského primasa Řehoře Smrčky ze Sabinova (1587-1605)*, České Budějovice 2008 (diplomová práce).

z let 1632–1752.²⁹ Alena Štěpková se věnovala soběslavským měšťanům optikou jejich testamentů.³⁰ Petr Petkov zkoumal ubytovací možnosti soběslavských měšťanů na přelomu 16. a 17. století.³¹ Stanislav Nauš se původně zabíral tématy spadajícími do dějin umění, avšak sepsal bakalářskou práci pojednávající o Janu Jiřím ze Švamberka jako dědici rožmberského odkazu.³² Eva Nováková zkoumala městskou správu ve schwarzenberském vrchnostenském městě Soběslav v první polovině 18. století. Vycházela přitom ze soupisů vznikajících při volbách radních a obecních starších.³³ Petra Žaldová porovnávala vesnické, šlechtické a duchovenské poslední vůle, pro svůj výzkum použila testamenty z let 1600–1825 jako pramen pro zbožnost.³⁴

Studium soudních sporů může mnohdy osvětlit některé důležité oblasti sociálních vztahů a postojů v minulosti.³⁵ Konflikt je možné chápat ze dvou pohledů dle kategorizace sociologie. Každá společnost je v jisté míře konfliktní, a proto studium konfliktů přispívá k poznání, jaký charakter měla daná společnost, přispívá i k poznání mezilidských vztahů. Konflikt či spor je tudíž jedním ze základních otázek sociologie. Ve společnosti existoval vždy široký okruh mechanismů, jímž mohlo dojít k pokojnému vyřešení konfliktů, například jako bylo usmíření nebo soudní spor. Souběžně se využívalo řešení sporů násilím.³⁶

V sociologii dominují dva stěžejní názory na úlohu konfliktu od Talcotta Parsonsa z padesátých let minulého století v knize *The Social System* a George Simmela, který sepsal teorii konfliktu ve své knize v roce 1908. Jako první lze uvést pohled strukturálního funkcionalismu (Talcott Parsons). Tento pohled se snaží o vysvětlení fungování sociální systému na základě přizpůsobení a konsenzu. Konflikt je chápán jako důkaz individuální nepřizpůsobivosti, či příznak stavu společnosti, kde přestaly platit anomie nebo jako důsledek

²⁹ Michaela ZRONKOVÁ, *Paměť o městě (Soběslav v měšťanských pamětech 1632–1752)*, České Budějovice 2007 (diplomová práce).

³⁰ Alena ŠTĚPKOVÁ, *Svět soběslavských měšťanů ve světle jejich testamentů 1549–1651*, České Budějovice 2005 (diplomová práce).

³¹ Petr PETKOV, *Ubytovací možnosti soběslavských měšťanů na přelomu 16. a 17. století*, České Budějovice 2019 (diplomová práce). Ve své bakalářské práci se zabýval financováním z berní protitureckého tažení z roku 1566, kde zahrnul poddanskou Soběslav.

³² Stanislav NAUŠ, *Jan Jiří ze Švamberka. Životní příběh dědice rožmberského odkazu*, České Budějovice 2015 (bakalářská práce).

³³ Eva NOVÁKOVÁ, *Volby do městské rady v Soběslavi v první polovině 18. století*, České Budějovice 2017 (diplomová práce).

³⁴ Petra ŽALDOVÁ, *Měšťanské testamenty jako pramen k dějinám zbožnosti*, České Budějovice 2009 (diplomová práce).

³⁵ James A. SHARPE, *Such Disagreement betwix Neighbours*, Cambridge 1983, s. 167-187.

³⁶ Tereza SIGLOVÁ, *Soudové zisku nenesou. Spory obyvatel městeček pardubického panství v 16. a 17. století*, Brno 2011, s. 9-10.

narušené spolupráce či absence komunikace.³⁷ Konflikt je tedy zápasem o hodnoty, o moc, o zdroje, o vyšší status, jehož zdrojem je sociální napětí v kulturní oblasti. Cílem pak je neutralizace, postihnutí či dokonce likvidace soupeře.³⁸ Parsonsův pohled by zřejmě bylo možné využít při dalším studiu konfliktů, k nimž docházelo v Soběslavi. Momentálně to není možné, neboť analyzovaných případů je zatím málo.

Modifikovaný strukturální funkcionalismus (Simmel) vnímá konflikt z pohledu jeho pozitivní role. Konflikty přispívají k adaptaci i udržení již existujících sociálních struktur a vztahů. Nachází se zde názor, že konflikty jako samotné nejsou pro společnost nebezpečné. Nebezpečná je absence pravidel pro regulaci konfliktů. Teze George Simmela stojí na tvrzení, že konflikt je formou socializace.³⁹

³⁷ Kritika Parsonova výkladu v: Jaroslav KLOFÁČ – Vojtěch TLUSTÝ, *Soudobá sociologie I*, Praha 1965, s. 234. Coser tvrdí, že největším problémem Parsonsovy teorie jsou sociální změny. Parsons vidí konfliktní chování jako deviantní chování, jako jakýsi druh choroby, jež se dá léčit. Proto se zabývá mechanismy sociální kontroly.

³⁸ Lewis A. COSER, *The functions of Social Conflict*, Glencoe 1956, s. 8; srov. J. KLOFÁČ – V. TLUSTÝ, *Soudobá sociologie I*, s. 231.

³⁹ Miloslav PETRUSEK, *Sociologické školy, směry, paradigmata*, Praha 1994, s. 124n.; srov. J. KLOFÁČ – V. TLUSTÝ, *Soudobá sociologie I*, s. 236; Austin Harrington, *Moderní sociální teorie. Základní témata a myšlenkové proudy*, Praha 2006, s. 123n.

1. SOUDNICTVÍ A PRÁVO V MĚSTSKÉM PROSTŘEDÍ V KRÁLOVSTVÍ ČESKÉM

V českém prostředí kolonizace měst ve 13. století probíhala ve dvou směrech, ze severu a poté z jihu. Kolonisté si s sebou donesli také právo, a tak tu vzniklo dvojí právo – na severu magdeburské, na jihu poté našlo útočiště právo jihoněmecké. Mluvíme tedy o tzv. Saském zrcadle a Švábském zrcadle.⁴⁰ Skupina magdeburského práva působila ve Slezsku, Lužici a na severu Čech i Moravy. Jmenovitě šlo o města Brandýs nad Labem, Děčín, Hradec Králové, Chrudim, Kladsko, Kolín, Kouřim, Louny, Olomouc, Opava, Slaný, Těšín, Ústí nad Labem, Vratislav, Vysoké Mýto a Zhořelec. Tyto oblasti měly být v neustálém styku s Magdeburkem, tudíž se nemohly po právní stránce samostatně vyvíjet. Od 13. století se pod tímto právem odvolávali lidé do Litoměřic nebo do Olomouce, které byly vrchními stolicemi magdeburského práva v království, resp. markrabství.⁴¹

Skupina jihoněmeckého práva, tedy švábského či norimberského, ovlivňovala oblast jižních Čech a jižní Moravy. Šlo o města, k nimž patřilo například Brno, České Budějovice, Hodonín, Cheb, Jihlava, Kutná Hora, Německý Brod, Plzeň, Staré Město pražské nebo Znojmo. U této skupiny nedocházelo k tak intenzivnímu styku s původním centrem, tudíž podléhala domácímu a římskému právu. Musela se přizpůsobit českým (zvláštním) poměrům. Proto právě tato skupina byla základem pro samostatné české městské právo.⁴² Ačkoliv skupina jihoněmeckého práva neměla stejnou moc jako saské právo, docházelo k zakládání domácích institucí.⁴³

Obě skupiny ale zahrnovaly také menší města, která brala právní naučení ve spleťtých právních případech z větších měst, jimž se říkalo vrchní práva. Každé město si vytvářelo vlastní knihy soudních nálezů, čímž se myslí již dořešený spor, který poskytoval určitý „návod“ napomáhající soudu rozhodovat v dalším podobném sporu. Písaři do těchto knih zapisovali soudní rozhodnutí, a tímto jednáním se vytvářel precedens pro řešení konfliktů do budoucna.

V 15. a 16. století měla převládající formu práva sněmovní usnesení, která se v podobě artikulí vydávala také tiskem.⁴⁴ Dělo se tak z prostého důvodu: byla volně a běžně přístupná každému. Jednalo se o usnesení zemského anebo méně často generálního sněmu. Sněmovní

⁴⁰ K. MALÝ a kol., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, Praha 1999, s. 89-90.

⁴¹ Týž, *České právo v minulosti*, Praha 1995, s. 36; Antonín HAAS, *Právní oblasti českých měst*, Časopis společnosti přátel starožitností 60, 1952, s. 15; J. FRANCEK, *Zločin a trest v Chocni 16. – 18. století*, Ústí nad Orlicí 2013, s. 20; František HOFFMANN, *K oblastem českých práv městských*, Studie o rukopisech 14, 1975, s. 36.

⁴² Jan KAPRAS, *Přehled právních dějin zemi koruny české, Díl první, Právní prameny a dějiny státního zřízení doby předbělohorské*, Praha 1921, s. 16.

⁴³ K. MALÝ, *Dějiny*, s. 36-37.

⁴⁴ TÝŽ, *České právo*, s. 28-29.

usnesení měla být zapisována také do zemských desek, jež nabyly na významu právě v tomto období.⁴⁵

Základem práva měst byla různá původní městská privilegia – nejstarší zachovaná jsou brněnská z roku 1243. Pro rozhodování bylo užíváno starších nálezů stejně jako vrchních práv. Z takového materiálu městští písaři sestavovali právní knihy. Nejznámější pochází z poloviny 14. století z ruky brněnského písaře Jana Schöppenbucha. Tato právní kniha spíše recipovala římské právo.

Právní vývoj v našich městech rozhodně nebyl jednotný, a proto se v 16. století začalo uvažovat o kodifikaci městského práva. Dle zemského sněmu, resp. jeho usnesení z roku 1523, na kodifikaci pracovala zvláštní komise, a v jejím rámci pak zejména Brikcí z Licka, jenž stál za upravením a přeložením brněnské právní knihy písaře Jana Schöppenbucha. Brikcí vydal roku 1534 *Práva městská*. Toto dílo se nesetkalo s úspěchem a oficiálně nebylo přijato, ačkoliv ho řada měst používala. K sepsání nového zákoníku na základě práva Starého Města pražského došlo díky osobě Pavla Kristiána Koldína. Tiskem byla *Práva městská království českého* vydána v roce 1579. Na Moravě se stala závaznými až do 18. století.⁴⁶

Odvolání se do Magdeburku bylo zrušeno v 16. století, a bylo soustředěno k pražské apelační radě. Apelační soud zřídil roku 1548 král Ferdinand I. jako jeden z trestů po porážce prvního protihabsburského odboje. Svým úmyslem zřídil moderní byrokratické instituce, kam dosadil sobě věrné úředníky, si zajistil kontrolu nad městským soudnictvím. Odvolání od všech ostatních soudů měla směřovat právě k nové soudní instituci. Avšak pro odpor šlechty panovník svůj záměr neprosadil v takovém rozsahu, jak zamýšlel. Rada nad apelacemi fungovala jako odvolací soud pro města zapojená do prvního protihabsburského odboje.

1. 1. Kodifikace městského práva

Jak odstavec ukáže, organizace soudnictví byla pestrá a složitá. Zachovávaly se principy, kdy jednotlivé stavovské skupiny „žily“ podle vlastního práva, tudíž příslušely i k vlastním soudům. Roku 1500 došlo k úspěšné kodifikaci v oblasti zemského práva. Zemským sněmem byl přijat kodex pod názvem *Zemská zřízení Království českého*. Před tímto kodexem ovšem docházelo ke vzniku právních knih, kde se jednalo v podstatě jen o sepsání platného zemského i městského práva. Lze říct, že šlo jen o jakési oficiální sebrání právních norem všeobecně závazných i vynutitelných. Král Vladislav Jagellonský zákoník podepsal roku

⁴⁵ K. MALÝ, *České právo*, s. 28-29.

⁴⁶ J. KAPRAS, *Přehled* s. 17.

1502, a jeho jméno se stalo vžitou součástí názvu tohoto kodexu. Vladislavské zřízení zemské bylo v 16. století opakovaně vydáváno (1530, 1549, 1564, 1627 Obnovené zřízení zemské) a částečně opravováno, sněmem byly přijaty jeho doplňky *Svatováclavská smlouva* (1517), *Zřízení o ručnicích* (1524) a *Narovnání o hory a kovy* (1534). Naposledy byl v roce 1600 jako dodatek zákoníku schválen a tiskem vydán traktát Jakuba Menšíka z Menštejna *O mezích, hranicích, soudu a rozepři mezní*.⁴⁷ Svatováclavská smlouva se stala základním právním předpisem pro řešení otázek vznikající kvůli konfliktům mezi příslušníky stavovských skupin a poddanými (např. měšťan a šlechtic, poddaný a měšťan).⁴⁸ Zmíněný traktát Jakuba z Menštejna vytvořil pevná procesní pravidla pro mezní soud, kterému příslušely spory mající majetkovou povahu.

První pokusy kodifikace městského práva začínají u písaře komorního soudu Brikiého z Licka.⁴⁹ Ten se neúspěšně pokusil v první polovině 16. století o kodifikaci městského práva, když vydal roku 1536 svá *Práva městská*. Tento pokus o kodifikaci zůstal jen u návrhu, tudíž zůstal pouze pomocnou právní knihou, avšak některými městy hojně využívanou. Jako předloha měla posloužit sbírka *Cursus sententiarum*, jež představovala pražskou redakci brněnské právní knihy písaře Jana. Tato sbírka se stala inspirací také Pavlu Kristiánovi z Koldína koncem sedmdesátých let 16. století, jak je zmíněno výše.

Návrh městských práv z rukou staroměstského kancléře Pavla Kristiána z Koldína byl předložen sice již roku 1569, ale schválen byl až za dlouhých deset let jako zákoník českých měst.⁵⁰ Návrh měl být projednán zvoleným výborem, který sestával ze 14 zástupců z panského stavu a 14 zástupců ze stavu rytířského. Apelační soud poté uznal tento zákoník pro soudní praxi jako závazný. Na stručné poučení o právu navazuje kapitola se zásadami řízení, dále články věnované majetkovému právu a trestnímu právu, jak bylo využíváno soudy či radami měst. Návrh neobsahoval téměř žádná ustanovení přejatá z magdeburského práva, což napomohlo Litoměřickým, kteří roku 1571 poslali vlastní návrh k posouzení. Král totiž přikázal, že musí dojít ke shodě mezi městy, jež se řídila právem Starého Města pražského,

⁴⁷ K. ADAMOŤ – L. SOUKUP, *Prameny k dějinám práva v českých zemích*, Plzeň 2010², s. 89; K. MALÝ a kol., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, Praha 1999, s. 72-75; J. HAAS, (ed.), *Codex iuris municipalis regni Bohemiae/Sbírka pramenů práva městského Království českého IV./3. Privilegia nekrálovských měst českých z let 1501–1526. Privilegia non regalium civitatum provincialium regni Bohemiae annorum 1501–1526*, Praha 1961. CIM se zaměřený konkrétněji na městská privilegia, resp. městské právo. Josef JIREČEK (ed.), *Codex Iuris Bohemici IV/3*, Praha 1876. (Především Koldínův zákoník, pro předešlé novověké právní památky lze použít předcházející díl CIB)

⁴⁸ J. FRANCEK, 24. 10. 1517. *Svatováclavská smlouva. Urození versus neurození*, Praha 2006.

⁴⁹ Josef JIREČEK (ed.), *Práva městská Království českého a Markrabství moravského spolu s krátkou jich summou od M. Pavla Krystyana z Koldína*, Praha 1876⁵, s. 6.

⁵⁰ J. KAPRAS, *Přehled*, s. 17.

a těmi městy, která se řídila magdeburským právem. Ke shodě mělo dojít tak, aby bylo po přijetí zákoníku zaručeno všeobecné užívání sjednocené úpravy. Saské právo dále neodpovídalo hospodářským i společenským potřebám. *Práva městská Království českého* byla sněmem schválena v roce 1579, kdy také vyšla tiskem.⁵¹

Jako doplněk výše zmíněných pramenů městského práva mohou posloužit městské knihy. Takové knihy se dělily na knihy pamětní, knihy městské správy, knihy městského soudnictví a knihy, které vznikly přenesenou veřejnoprávní působností města (například sirotčí knihy, knihy městských špitálů). Knihy městského soudnictví se dále dělily na knihy sporné a nesporné agendy. Ty se dále dělily na knihy soudní, radní a knihy delegovaných soudů. Do městských knih se zapisovalo vše, co se dělo před radou a městským soudem. Ovšem zapisováno bylo i to, co město či jeho obyvatelé považovali za důležité, například privilegia, účty, dluhy, spory, smlouvy, testamenty a další. K městskému právu patřilo také cechovní právo, hlavně cechovní statuta; nejstarší pochází ze 14. století.⁵² Za zmínku stojí zákaz poddaným podat stížnost na svou vrchnost. Od počátku 15. století a v 16. století se takové počínání považovalo za delikt zprotivení či vzpoury.

1. 2. Magdeburská vrchní stolice v Čechách

Litoměřice byly střediskem magdeburského práva,⁵³ okruh severoněmeckého práva, proto se tomuto okruhu říkalo „*právo litoměřické*“.⁵⁴ Město Litoměřice zaujímalo nejdůležitější postavení mezi městy a městečky severních Čech. Vzájemný poměr kmetského soudu a městské rady v první polovině 16. století je poměrně nejasný. Až s rokem 1547 vystoupil konšelský sbor právě s purkmistrem v čele, a dozor mu poskytovala královská moc.⁵⁵ Tento rok byl pro severočeská města poznamenán zásahem do právního postavení. Kmetský soud⁵⁶ v Litoměřicích, s ním vlastně i právo magdeburské u nás, se dostal pod kontrolu apelačního soudu na Pražském hradě.⁵⁷ Dohledem nad kmecí stolicí byl pověřen královský rychtář

⁵¹ K. MALÝ (ed.), *Práva městská Království českého*, Praha 2013, s. 11-30.

⁵² TAMTÉŽ, s. 18.

⁵³ Střediskem jihoněmeckého práva bylo Staré Město pražské, nazývané jako „*právo Starého Města pražského*“, nebo jako „*právo pražské*“; Quido KASTNER, *Litoměřická právní oblast do počátku 17. století*, Vlastivědný sborník litoměřický 14, 1978, s. 67. Jako vrchní stolice magdeburského práva nesloužily jen Litoměřice, ale i Olomouc.

⁵⁴ TAMTÉŽ, s. 67.

⁵⁵ TAMTÉŽ, s. 71.

⁵⁶ Kolébkou těchto soudů bylo Německo. Na těchto soudech první instance zasedali tzv. kmeti, tj. přisedící z lidu; Ottův slovník naučný XIV., Praha 1899, s. 421.

⁵⁷ V této nové instanci soudnictví zasedalo šest šlechticů, čtyři právníci a čtyři zástupci měst, čímž došlo ke změně vžitě zásady, že měšťan má být souzen měšťanem. Klára Weitschová se zabývala ortelními manuály a knihami protokolů apelačního soudu v Praze v období 1548–1783, přičemž neopomněla se

a městská rada v čele s purkmistrem. Zároveň v roce 1547 došlo k zákazu se odvolat do Magdeburku.⁵⁸ V zásadě to znamenalo jakési zpřetrhání tradičních spojení s „mateřským“ městem, zrušení pevných svazků.⁵⁹

Tyto svazky sahaly až do kolonizačních dob. Jako důsledek takového počínání lze uvést konec dopisování si v právních otázkách mezi Litoměřicemi a sasko-právní metropolí. Zmíněná korespondence Litoměřic byla vedena v českém jazyce v 15. a v první polovině 16. století, předtím se tak dělo výhradně latinsky. Magdeburská kmetská stolice vždy měla písaře, který byl schopný mluvit českou řečí. To byl zřejmě důvod, proč odpovědi do Litoměřic bývaly psány česky.⁶⁰

Vliv apelačního soudu v Praze na litoměřické právní poměry zcela nezapůsobil, neboť nadále v Litoměřicích jako základ nálezů litoměřického soudu sloužilo právě magdeburské právo. Litoměřický kmetský soud byl do značné míry nezávislý a autonomní, především na konšelském sboru a purkmistrovi.⁶¹ Kmetský soud tvořil rychtář a šest kmetů. Ve druhé polovině 16. století stále existovala řada právních podoblastí s odvolacími stolicemi v rámci litoměřického práva.

Jednání před kmetským soudem ovlivňoval panovník svými zásahy, zejména častými napomináními. Již za Ferdinanda I. se projevoval odpor k litoměřickým právním zvyklostem. Je logické, že za jeho nástupců, Maxmiliána II. a Rudolfa II., se odpor stupňoval. Spolu s tím se rozšiřoval okruh, kde působilo právo Starého Města pražského⁶² (původně tedy odnož jihoněmeckého práva), jemuž se říkalo české právo. České právo mělo jednu výhodu, bylo modernější a více tak vyhovovalo domácím poměrům. I přes úspěšný postup pražského

pozastavit u personálního obsazení pražského apelačního soudu téže doby. Dalšími, kdo se zabývali apelačním soudem: Zdeněk VÁCLAV, *Dějiny král. Appellačního soudu na Hradě Pražském, nyní vrchního soudu v Praze od roku 1548*. 1933, Praha 1933; K. ADAMOVÁ, *Apelační soud v Českém království v letech 1548-1651*, in: Karel Malý (ed.), *Collectanea opusculorum ad iuris historiam spectantium Venceslao Vaněček septuagenario ab amicis discipulisque oblata. Pocta akademiku Václavu Vaněčkovi k 70. narozeninám*, Praha 1975, s. 101-112; Jaroslava HAUSENBLASOVÁ, *Počátky apelačního soudu v Čechách a jeho personální obsazení 1548-1627*, *Paginae historiae* 13, 2005, s. 5-31; Dalibor JANIŠ, *Apelační soud*, in: *Akademická encyklopedie českých dějin*. Sv. 1, A-C, Praha 2009 s. 67-68.

⁵⁸ Q. KASTNER, *Litoměřická právní oblast*, s. 71.

⁵⁹ TAMTÉŽ.

⁶⁰ TAMTÉŽ, s. 79.

⁶¹ Q. KASTNER, *Litoměřická právní oblast*, s. 71.

⁶² Města spadající pod právo pražské hojně recipovalo římské právo, prostřednictvím především prací založených na brněnské právní knize, a díla Brikciho. Viz. Jaromír ŠTĚPÁN, *Litoměřický extrakt z r. 15711. Příspěvek k dějinám magdeburského práva v Čechách*, in: Václav Vaněček (ed.), *Miscellanea Historico-Iuridica*. Sborník prací o dějinách práva napsaných k oslavě šedesátin JUDra Jana Kaprasa, Praha 1940, s. 256.

staroměstského práva do severních Čech se saské právo vytrvale drželo v některých městech.⁶³ Opravdu vytrvalé setrvání měšťanů z Litoměřic na tamním právu dalo základ jejich snaze i přání hrát nadřazenou roli nad mnoha českými městy.⁶⁴

Jenže Ferdinand I., vedený svými centralizačními zájmy, chtěl vytvořit jednotné české právo, takové, které by vycházelo z pražského práva staroněmeckého. Ovšem chyběl jakýkoliv kodex, jenž by ono jednotné právo uváděl ve známost.

Koldín měl obtížný úkol týkající se otázky vyrovnání dvou odlišných právních oblastí. Za účelem vyřešení této obtížné otázky král litoměřickým uložil, aby podali souhrn zásad magdeburského práva. Spis poté putoval k panovníkovi. Odevzdán byl 13. února 1571 s názvem *Extrakt⁶⁵ hlavnějších a přednějších artikulův z práv Saských a Magdeburských, jeho M[ilos]ti Císařské Maxmiliánovi II. etc. podaný od Litoměřických i jiných měst týchž práv užívajících.*⁶⁶ Za autora je všeobecně pokládán M. M. Austin. Tato předloha byla významným pokusem o proniknutí německého práva do českých měst od doby sepsání pražské právní knihy.⁶⁷ Extrakt byl značně blízký vikpildní vulgátě. V českém překladu lze znát vikpildní knihy pod názvem *Donát* obsahující distinkční knihy práva magdeburského (někdy se uvádí i název míšeňská kniha). Knihy distinkční a saské právo vikpildní mělo být po husitských válkách přeloženo do češtiny. Avšak litoměřický pokus byl odmítnut jako nezpůsobitý k unifikaci, také se setkal s kritikou ve *Srovnání Práv Pražských s právy Magdeburskými*. Autorem tohoto spisu měl být údajně sám Koldín.⁶⁸

Nicméně za Rudolfa II. došlo roku 1569 k sestavení takového zákoníku – ústavního kodexu, jehož autorem byl Pavel Kristián z Koldína.⁶⁹ Vytisknuto bylo roku 1579. Po jeho schválení českým zemským sněmem platil tento zákoník jako společné městské právo na území celých Čech. V Litoměřicích a některých jiných městech se ale stále udržovalo právo saské, a to až do roku 1610, kdy bylo zrušeno, resp. litoměřičtí zástupci na zemském sněmu v letech

⁶³ Q. KASTNER, *Litoměřická právní oblast*, s. 72.

⁶⁴ TAMTÉŽ.

⁶⁵ J. KAPRAS, *Přehled*, s. 17.

⁶⁶ J. ŠTĚPÁN, *Litoměřický extrakt z r. 1571*. Příspěvek k dějinám magdeburského práva v Čechách, in: V. Vančec (ed.), *Miscellanea Historico-Juridica*, s. 258.

⁶⁷ Q. KASTNER, *Litoměřická právní oblast*, s. 72.

⁶⁸ Vilém KNOLL – Petra JÁNOŠÍKOVÁ, *Ke kodifikaci městského práva v Čechách*, in: Vývoj právních kodifikací (Sborník z mezinárodní konference), Brno 2004, s. 243-262.

⁶⁹ Tento počín byl vrcholem snah o kodifikaci městského práva, tedy jeho vývojem v Čechách. Koldín měl obtížný úkol týkající se otázky vyrovnání dvou odlišných právních oblastí. Za účelem vyřešení této obtížné otázky král litoměřickým uložil, aby podali souhrn zásad magdeburského práva. Spis poté putoval k panovníkovi. Odevzdán byl 13. února 1571 s názvem *Extrakt hlavnějších a přednějších artikulův z práv Saských a Magdeburských, jeho M[ilos]ti Císařské Maxmiliánovi II. etc. podaný od Litoměřických i jiných měst týchž práv užívajících.*

1609–1610 uznali Koldínova *Práva městská* za závazný zákoník.⁷⁰ Poprvé je v dějinách zavedena jednota městského práva.

1. 3. „Sejdeme se u soudu“

Pochopitelně nešlo o jeden soudní proces, jenž by se stal jednotným pro všechny druhy soudů. Platila jiná pravidla před soudy šlechtickými a jiná před těmi městskými. Pravidla se lišila i mezi městskými soudy různých právních oblastí.

Ovšem pro proces u všech typů soudu platila zásada, že právo propůjčuje soudní ochranu pouze tomu, kdo si o ni zažádá. Soud nemohl sám o sobě nikoho pohánět k odpovědnosti, neboť nebyl zřízen za účelem toho, aby sám stíhal bezprávi. Byl tady jen na pomoc tomu, kdo žádal spravedlnost pro svou osobu. Proto jen vůle a žádost poškozeného mohla být podnětem pro předvolání škůdce před soud. Předvolání pak muselo být provedeno přesně dle zvykového práva a jeho určitých pravidel.⁷¹

Městské procesní právo k nám sice přišlo společně s německými městskými obyvateli, ale reagovalo poměrně samostatně na okolnosti pramenící z existujících poměrů v českém státě.⁷² Pokud jde o organizaci jurisdikce, tak magdeburské právo neposkytovalo závažné diference oproti norimberskému právu. V městech, kde se uplatňovalo norimberské právo, vyřizovaly správní i soudní záležitosti tytéž osoby – městští radní. Zatímco v městech, kde dominovalo magdeburské právo, se skládal soud z osob odlišných od radních – tzv. šefů, u nichž nedocházelo k roční výměně, jejich funkce byla doživotní a jejich sbor se jen doplňoval, a to vlastní volbou.⁷³

Hlavní nebo také zahájený soud byl základním soudem ve městě. Konal se zpravidla čtyřikrát do roka. V oblastech s účinností magdeburského práva tento soud zasedal častěji. Zahájený soud rozhodoval ve věcech civilních i trestních sporů měšťanů. Jeho jednání byla veřejná. Důvod lze spatřit v majetkových převodech, které se na soudě odehrávaly. Jako předsedající zde působil rychtář s presencí členů městské rady. Členové městské rady byli zároveň soudci. Za zopakování stojí fakt, že v oblasti magdeburského práva soud nebyl složen ze stejných osob než z městských radních.

⁷⁰ Julius LIPPERT, *Geschichte der Stadt Leitmeritz*, Praha 1871, s. 439; Hermenegild JIREČEK, *Právníký život v Čechách a na Moravě v tisícileté době od konce IX. do konce XIX. století*, Praha – Brno 1903, s. 369-371.

⁷¹ Vincenc BRANDL, *Staročeské řízení soudní*, Právník 8, 1869, s. 190.

⁷² J. KLABOUCH, *Staré české soudnictví (jak se dříve soudívalo)*, Praha 1967, s. 217.

⁷³ TÝŽ, s. 218.

Obyčejný soud měl na starosti běžné soudní záležitosti a věci neodkladného charakteru. Tomuto soudu předsedal purkmistr, dále zde figurovalo několik radních. Zasedání tohoto typu soudu bylo neustálé, řešily se na něm drobné osobní spory i ty věcné. Spory banálnější povahy, například malé dluhy nebo zajišťování pořádku, řešil a rozhodoval rychtář. Jeho soud zasedal každodenně.

Kam bylo možné se odvolat, pokud došlo k nespokojenosti s rozsudky výše zmíněných městských soudů? Funkci odvolací instance zajišťoval výroční soud. V případě královských měst byl předsedajícím buď zakladatel města nebo podkomoří. Výroční soud se neomezoval na řešení pouze odvolání od ostatních soudů, řešil taktéž významnější spory civilní a trestní.

Proces u městských soudů, který byl ovlivněn římsko-kanonickým právem, byl rychlejší a jednodušší, neznal ordály⁷⁴ a připouštěl písemná svědectví. Dovoľoval odvolání k vrchnímu právu jako řádný opravný prostředek a od roku 1548 i k soudu apelačnímu. Městský proces diferencoval mezi řízením v majetkových věcech a v trestních záležitostech. Zde měla rozhodující úlohu tortura, užívaná převážně proti obžalovaným z nižších společenských vrstev. Sám Pavel Kristián z Koldína varoval soudce před ukvapeností použitím tortury. Kritizoval vypovídající hodnoty takového přiznání, neboť podle něho se přiznání nedalo vždy věřit. Před městským soudem neměl být mučen šlechtic.⁷⁵

V žádném případě již nebylo v 16. století možné, ba povolené, aby si sami poškození vyřizovali svůj spor s pachatelem pomocí msty a ke všemu svépomocně. Takový postup byl vyhodnocen jako trestný čin výboje a moci.⁷⁶

K zahájení řízení u městských soudů došlo předvoláním žalovaného k soudu. Žalobce měl požádat soud o obeslání žalovaného. Soudní zřízenec poté měl povinnost vyhledat daného žalovaného a doručit mu půhon.⁷⁷ Adresát půhonu se musel dostavit k soudu v nejbližším možném termínu. Úplně stačilo, aby předvolání bylo žalovanému podáno jen ústně. Z toho vyplývá, že toto předvolání bylo neformální. Pokud se žalovaný nedostavil k soudu, znamenalo

⁷⁴ Ordály byly iracionálním důkazním prostředkem v období starověku a středověku, jsou zvané jako zkoušky, či boží soudy, strany jimi za využití přírodních sil nebo s odvoláním na nadpřirozené mocnosti dokazovaly pravdivost svého tvrzení. Celý spor (i riziko případné msty) končil vykonáním ordálu, ať dopadl jakkoliv.

⁷⁵ K. MALÝ, *České právo*, s. 62-63.

⁷⁶ Eduard VLČEK, *Dějiny trestního práva*, s. 25.

⁷⁷ Patří do fáze přípravného řízení před zemským soudem, jehož podoba byla ústní. Žalobce se musel sám postarat o dostavení žalovaného k soudu, či ho minimálně informovat o skutečnosti, že se s ním pře a půjdou před soud. Tato aktivita byla dosvědčována přítomnými svědky. Následně žalobce podal starostovi komorníků ohlášení, nazývané útok potvrzující akci soudního řešení. Tento starosta měl na starost doručení takového útoku žalovanému; tomuto doručování se říkalo půhon, poněvadž žalobce (původ) poháněl žalovaného (poháněný) k soudu.

to rozsudek, který byl vyneseno ve prospěch žalobce. Stejně tomu bylo i na zemském soudu. Soudní jednání u městských soudů bylo podobné těm u zemského soudu – jednání bylo ústní, žalobu přednášeli řečníci,⁷⁸ poté se strany vyjadřovaly k vedené žalobě. Po vyjádření stran soud vynesl ortel, kde se strany dozvěděly, která z nich má vést důkazy. Tyto důkazy se vedly několika možnostmi: prostou přísahou, přísahou se svědky nebo soubojem. Avšak existovaly i takzvané jistiny, které sloužily jako další důkazní prostředek. Poté došlo k vynesení konečného ortelu soudem. Ten oznamoval, jak se provedení důkazů podařilo, a též podle toho rozhodoval spor. Soudci museli rozsudek vynést jednomyslně. Jestliže existovaly rozdílné názory na rozhodnutí sporu, musela zasáhnout vyšší instance nebo dokonce pán města. Jak bylo zmíněno, poražená strana měla možnost se odvolat proti vynesení verdiktu.⁷⁹

⁷⁸ Platilo, že pokud se něco jednou již vyslovilo, nemohlo se to změnit.

⁷⁹ Jan ZNOJEMSKÝ, *Vývoj soudnictví*, Brno 2009, s. 26-28 (diplomová práce).

2. DĚJINY MĚSTA SOBĚSLAVI

Zakladatel města Soběslavi není znám.⁸⁰ Jméno by mohlo ukazovat na staršího bratra sv. Vojtěcha či jednoho z knížat Soběslava I. nebo Soběslava II. První zprávy o městě pochází z konce 13. století, resp. roku 1293,⁸¹ kdy již zřejmě patřilo šlechtickému rodu Rožmberků.⁸² Zcela jistě bylo v jejich rukách kolem roku 1349. Oldřichovi I. z Rožmberka měla Soběslav připadnout při dělení majetku mezi rožmberské bratry v roce 1373.⁸³ Roku 1390 udělil Jindřich III. z Rožmberka městu výsady, jaké vlastnila královská města, a kromě jiného umožnila opevnit město. Zároveň Soběslav získala od Jindřicha III. z Rožmberka výsadní listinu potvrzující městu stávající privilegia i práva, též vymezila vztah panující mezi vrchností a obyvateli města. Měšťané v Soběslavi směli disponovat volně svým bohatstvím. Toto privilegium povýšilo Soběslav na město v pravém slova smyslu.⁸⁴

Ve stejné době byl vybudován zdejší hrad,⁸⁵ o němž první zmínka pochází z roku 1385. Právě v jeho věži měl být v roce 1394 vězněn Václav IV.⁸⁶ „Táboři“ přepadli Soběslav roku 1420 a vypálili ji, když se Oldřich Rožmberk zřekl kalicha. Ihned následujícího roku rozhodl Jan Žižka o zapálení města a hradu a pobořil kostelní věž. Potřetí byla Soběslav vypálena roku 1435.⁸⁷ I přes vypalování hrad nebyl nikdy dobyt.⁸⁸ Po smrti krále Zikmunda se Oldřich z Rožmberka s Táboři usmířil a přijal čtyři artikule, k čemuž se zavázala také městská obec.⁸⁹ Soběslav skutečně měla průchod víry podobojí, ale konfliktům konec nebyl. Soběslavští se snažili o hospodářskou obnovu města. V roce 1454 získalo město od krále Ladislava výsadu na výroční trh. Aby došlo k odstranění nepořádků v soukromém vlastnictví měšťanů vzniklých především dlouhými boji, rozhodla se obec, že roku 1456 pořídí nové městské knihy, kam se budou zapisovat změny v držbě měšťanských domů.⁹⁰

⁸⁰ „Kdy a kým byla Soběslav založena, z historie pověděti nedovedeme. Jistým zdá se být jen tolik, že jméno zakladatele a jméno místa jsou patrně totožny“; Josef BĚLOHLAV, *Soběslav*, Vlastivědný sborník in trua kolekto při bohema j landoj 1, sv. 4, Praha 1910, s. 1.?

⁸¹ J. BĚLOHLAV, *Soběslav*, s. 1.

⁸² J. LINTNER, *Pětsetpadesát let města Soběslavě 1390–1940*, Soběslav 1940, s. 10.

⁸³ Petr LINTNER, *Soběslav město pětileté rúže*, Tábor 2011, s. 9.

⁸⁴ J. LINTNER, *Pětsetpadesát let*, s. 13; Václav Bouška, *Šest set let města Soběslavi: 1390-1990*, Soběslav 1990, s. 16.

⁸⁵ Již od počátku založení tam sídlili rožmberští hejtmané; Luboš LANSINGER – Jan MUK, *Hradní palác v Soběslavi*, *Castelloologica Bohemica* 1, 1989, s. 159-169.

⁸⁶ Emil SMRŽ, *Soběslavsko. Monografie okresu soběslavského*, Soběslav 1930, s. 39.

⁸⁷ TAMTÉŽ.

⁸⁸ P. LINTNER, *Soběslav město*, s. 9.

⁸⁹ J. LINTNER, *Pětsetpadesát let*, s. 22.

⁹⁰ TAMTÉŽ.

V roce 1467 utrpěl Jan II. z Rožmberka porážku v bitvě u Soběslavi.⁹¹ Často se lze setkat s termínem „domácí války“. Jako přívrženec Jiřího z Poděbrad se zde utkal s vůdcem Jednoty zelenohorské, tedy se Zdeňkem Konopišským ze Šternberka. Tomu podstoupil 1468 hrad Choustník a Soběslav k vojenským potřebám během války. Zároveň Jan přestal podporovat krále Jiříka.⁹² Janův syn Vok ale 1481 Soběslav ze zástavy vykoupil. Poté následoval vcelku hospodářský vzrůst. Roku 1480 obec koupila ves Lhotu na Lejčí, dále se stavěly rybníky – v tomto období vznikl například rybník Starý, rovněž došlo k přehrazení Direského potoka, čímž vznikla soustava rybníků. Ke konci 15. století obec koupila vsi Radimov a Záhoří.

Ferdinand I. jakožto český král v roce 1549 znovu potvrdil Jindřichovo privilegium pro město Soběslav. Vilém z Rožmberka postoupil roku 1565 panství Choustník s městy Soběslav, Želeč a Vimperk mladšímu bratru Petru Vokovi.⁹³ Petr Vok z Rožmberka toto právo soběslavským potvrdil roku 1569.⁹⁴ Polovina devadesátých let 16. století přinesla situaci, kdy měšťané žádali svou vrchnost, aby jim opakovaně potvrdila jejich městská práva a privilegia. Soběslavští si nejdříve vytyčili všechny dosavadní práva a požadavky, které jim v minulosti byla potvrzena. Poté předložili svůj návrh samotnému Petru Vokovi, který znovu ratifikoval privilegium roku 1594.⁹⁵ Jednalo se o součást série privilegií, jimiž poslední Rožmberk potvrdil práva svým poddanským městům. Petr Vok ještě před smrtí zajistil Soběslavským jednu cennou výhodu, totiž že nová vrchnost si neměla nárokovat právo na dávky z uvařeného piva. Zároveň povolil městu odvádění daní přímo berníkům, a též, aby se z nich „*samo přiznávalo*“.⁹⁶ Roku 1598 trápil Soběslav požár, který se valil z domu purkmistra Jindřicha Mírky. Petr Vok z Rožmberka přispěl pohořelým měšťanům.⁹⁷

Poslední z pánů pětileté rúže věnoval v roce 1610 značné finanční prostředky „*k založení a vydržování školy v Soběslavi pro mládež českou vyznání pod obojí*“.⁹⁸ Její stavba započala na někdejší hradě roku 1613. Bohužel škola neměla dlouhého trvání, kvůli malé

⁹¹ J. BĚLOHLAV, *Soběslav*, s. 1.

⁹² J. LINTNER, *Pětsetpadesát let*, s. 23.

⁹³ J. PÁNEK, *Poslední Rožmberk. Životní příběh Petra Voka*, Praha 1996.

⁹⁴ A. HAAS, *Soupis privilegií měst a městeček v Jihočeském kraji*, Archivum Trebonense 1973, s. 89-216, Soběslav s. 185-187.

⁹⁵ L. NOVOTNÁ, *Poznamenání*, s. 54.

⁹⁶ Hana ŘÍHOVÁ, *Naplnění poslední vůle Petra Voka z Rožmberka. Edice listů o Rožmberské škole v Soběslavi*, Archivum Trebonense 12, 2011, s. 37.

⁹⁷ Václav BOUŠKA, *Šest set let města*, s. 24.

⁹⁸ TAMTÉŽ; J. LINTNER, *Škola Rožmberská v Soběslavi*, Sborník Historického kroužku 1, 1899, s. 77-84; J. LINTNER, *Škola Rožmberská v Soběslavi*, in: Karel LUSTING (ed.), *Národopisná, školní, průmyslová a včelařská výstava v Soběslavi*, Soběslav 1898, s. 143-154.

návštěvnosti neprosplávala a během stavovského povstání úplně zanikla. Prázdná budova školy se tak dostala do rukou obce jako dar od krále Ferdinanda II. roku 1634. Obec v ní zřídila pivovar.

Po smrti Petra Voka z Rožmberka roku 1611 došlo ke změně vlastníka panství, na kterém se samotná Soběslav nacházela. Novým majitelem Soběslavi se tak stal rod Švamberků. Jan Jiří ze Švamberka stál ve funkci poručníka místního gymnázia, zároveň se angažoval také ve správě království jako dvorský sudí. Jako nový majitel Soběslavi byl velmi limitován ustanovením Rožmberkovy závěti. V duchu náboženské snášenlivosti Petra Voka bylo gymnázium a kolej určeno pro žáky nejen z Čech, ale i ze zahraničí. Vokova závěť ustanovila správce rožmberské školy, jimiž se měli stát Jan Jiří ze Švamberka, Václav Budovec z Budova a jiné osobnosti té doby. Škola pak byla vybudována v letech 1613–1615 v jižním křídle Soběslavského hradu.⁹⁹ Lze do určité míry tvrdit, že se rožmberská škola mohla stát konkurencí pro existující jezuitské koleje v jižních Čechách.

Součástí školy měla být bohatá rožmberská knihovna, která v době skonu Petra Voka z Rožmberka obsahovala 11 000 svazků.¹⁰⁰ Byla zkatologizována a opatřena exlibris Petra Voka z Rožmberka. Dochovaný čtyřsvazkový katalog Václava Březana vznikající ze začátku 17. století vypovídá nejen o velikosti rožmberské knihovny, ale i o faktu, jak knihovna byla strukturovaná a jaká díla obsahovala. První zmínky o knihovně pocházejí ze 14. století, bohužel až do 16. století jsou informace zcela jen útržkovité.¹⁰¹ Jako domov knihovně sloužil Český Krumlov, jakožto rodové sídlo Rožmberků. Knihovna se stěhovala do Třeboně v roce 1602, neboť Petr Vok z Rožmberka byl nucen odprodat panství Český Krumlov císaři Rudolfovi II.

Poslední Rožmberk plánoval se vznik veřejné knihovny. Nicméně tento plán rychle zmařila třicetiletá válka. K samotnému předání knih do Soběslavi nakonec vůbec nedošlo, poněvadž Švamberkové je chtěly ponechat na Třeboni. Nicméně po konfiskaci švamberského majetku roku 1620 se rodová knihovna Rožmberků vydala z císařského příkazu na cestu na Pražský hrad. Zde se stala v roce 1648 švédskou válečnou kořistí.¹⁰²

Soběslavi se podařilo odolat vpádu pasovských roku 1611. Během velkého konfliktu mezi českými stavy a vládnoucími Habsburky se páni ze Švamberka přidali na stranu stavů proti císaři. Soběslav tak byla nucena půjčovat nebo ručit svým pánům. Petr ze Švamberka

⁹⁹ P. LINTNER, *Soběslav město*, s. 16; Jan Lipovský, *Soběslav za pánů ze Švamberka. Příspěvek k dějinám města v letech 1611–1620*, in: Jubilejní sborník místního musea v Soběslavi 1897–1947, Soběslav 1947, s. 84–107.

¹⁰⁰ P. LINTNER, *Soběslav město*, s. 16.

¹⁰¹ Lenka VESELÁ, *Knihy na dvoře Rožmberků*, Praha 2005, s. 37.

¹⁰² L. VESELÁ, *Knihy*, s. 231–237; H. ŘÍHOVÁ, *Naplnění*, s. 31–52.

se účastnil stavovského odboje proti Ferdinandovi. Právě třicetiletou válkou byla Soběslav nesmírně zpustošena, ostatně jako jiná města, i když se přidala na císařskou stranu.¹⁰³

V listopadu 1620, po porážce na Bílé hoře, Soběslavští přešli na stranu hejtmana Zdeňka Lva Libštejnského z Kolovrat v Českých Budějovicích a uchýlila se tím pod ochranu císaře. Ani příslib poslušnosti generálu Donu Baltazaru de Marradas Soběslav před zkonfiskováním statků nezachránil.¹⁰⁴

Císařský patent roku 1621 ukončil přijímání podobojí v Soběslavi, poněvadž měli být všichni faráři a kazatelé víry podobojí vypovězeni z měst. O čtyři roky později do města přišli misionáři z Tovaryšstva Ježíšova Adam Kravařský a Jan Antali, aby rekatolizovali město. Obec se až roku 1628 navrátila ke katolické víře, čímž došlo k navrácení jejich privilegií a všech statků. Hrabě Jan Adolf ze Schwarzenberku, který roku 1660 koupil panství, Soběslavským potvrdil nová privilegia 27. listopadu 1669.¹⁰⁵

2. 2. Městská správa v Soběslavi

Od doby, kdy Jindřich III. z Rožmberka udělil Soběslavi výše zmíněné privilegium, obec spravovalo 12 konšelů a stejný počet obecních starších. Konšely i rychtáře navrhovala každoročně obec a vrchnost je měla pouze potvrdit.¹⁰⁶ Konšelé měli soudní pravomoci ve všech záležitostech, zároveň disponovali mocí propouštět, ale i přijímat nové měšťany do obce. Samotná obec získala právo disponovat majetkem a měšťané mohli vařit pivo. Konšelé byli první instancí v soudních pří. Pokud ovšem některá ze stran nebyla spokojena s jejich nálezem, tedy výsledkem soudu či rozhodnutím pře, bylo možné se odvolat ke konšelům do Českých Budějovic, kteří zde vystupovali jako nadřazená soudní instance. Odtud mohlo odvolání směřovat k pánům z Rožmberka, resp. k vrchnosti samotné jako třetí instanci.¹⁰⁷ Mělo jít o jihoněmecké právo, jež zde bylo uplatňováno.¹⁰⁸

Do 14. století s největší pravděpodobností patřila k institucím soběslavské městské správy vrchnostenská rychta. Ve zkoumaném období ale rychtář už byl jen policejním a soudním orgánem městské rady. Ačkoliv původně byl osobou nadřazenou nad konšelským

¹⁰³ E. SMRŽ, *Soběslavsko*, s. 40.

¹⁰⁴ Jiří FORBESKÝ, *Španělé, Říše a Čechy v 16. a 17. století. Osudy generála Baltasara Marradase*, Praha 2006.

¹⁰⁵ V. BOUŠKA, *Šest set let města*, s. 27

¹⁰⁶ P. LINTNER, *Soběslav město*, s. 18.

¹⁰⁷ Miroslav TRUC, *Ius regale rožmberských městských privilegií*, in: Karel MALÝ (ed.), *Městské právo v 16.-18. století*, Praha 1989, s. 53-67, o právu pro Soběslav s. 64. Dále Antonín HAAS, *O tak řečeném právu královském rožmberských měst a městeček*, JSH 26, 1957, s. 69-74.

¹⁰⁸ A. HAAS, *O tak řečeném právu*, s. 69-74.

souborem, dosazován byl vrchností.¹⁰⁹ Městské rady měly na starost správu měst a městeček. Jako místo zasedání jim sloužila radnice. Rychtáři a konšelé se často objevují jako jedna ze soudních stran v některých sporech.¹¹⁰ Městská rada a městský soud představovaly jedno těleso.¹¹¹

Po převzetí choustnického, želečského a vimperského panství na nich měl Petr Vok z Rožmberka samostatně hospodařit. Tímto způsobem se panství vymanila z pravomoci českokrumlovské kanceláře. Petr Vok ovšem neměl zcela volnou ruku, bratrovi musel dokládat účty ze svěřených panství.¹¹² Zároveň se na těchto statcích snažil o zavedení téměř stejného systému správy typického pro rožmberské dominium.¹¹³ Došlo tak k zachování základních článků správy pro jednotlivá panství, nicméně k nim byly přiřazeny nadřizené úřady. Bechyňské panství se ocitlo v Rožmberkových rukou roku 1569, kdy bylo odkoupeno od Švamberků. Následně se bechyňský zámek stal Petrovým sídlem.

Pravděpodobně již od roku 1569 funkce jakéhosi regenta panství (bechyňského, želečského, choustnického, vimperského) patřila bechyňskému hejtmanovi. Hejtman též korespondoval s městskou radou v Soběslavi. „Udílel pokyny dle přání vrchnosti nebo nabádající ke splacení dluhů, případně se též zabývali záležitostmi obnovy městské rady.“¹¹⁴ Vedle úředníků, jako byli hejtmani a purkrabí, zde působili i písaři.¹¹⁵ Lze tedy konstatovat, že u správy jednotlivých panství nedošlo nijak k odlišení se její podoby, jež vládla na ostatních hospodářských celcích rožmberského dominia.

Město Soběslav se nacházelo na choustnickém panství. Ve správě toho panství byla jen jedna menší změna – nový hejtman. K jiným zásahům do správy oproti dřívějšímu systému nedošlo. Hejtmanem choustnického i želečského panství byl od roku 1565 asi až do roku 1570 Kryštof Srbický ze Zálezl. Toho následně roku 1571 vystřídal Jindřich Olbram ze Štěkře a poté Albrecht Ojír z Očedělic, který úřad zastával v letech 1571 a 1572. Po nich se patrně ve funkci objevil opět Srbický v roce 1578, o rok později funkci plnil zase Ojír. Roku 1591 vystupoval jako hejtman výše zmíněných panství Daniel Teofil ze Šerfenštejna, od roku 1593 funkci

¹⁰⁹ Josef MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích (1471-1526)* III, Praha 1998, s. 66-80.

¹¹⁰ SOKA Tábor, AM Soběslav, inv. č. 1082, sign. III I 1, kart. 87, fol. 11r.

¹¹¹ J. ČECHURA, *Kriminalita*, s. 32.

¹¹² František KAVKA, *Zlatý věk růží. Kus české historie 16. století*, České Budějovice 1966, s. 112; Eva BARBOROVÁ, *Správa na panstvích Petra Voka z Rožmberka v letech 1565–1592 (1611)*, Archivum Trebonense 1, 1971, s. 1.

¹¹³ E. BARBOROVÁ, *Správa*, s. 1.

¹¹⁴ TAMTÉŽ.

¹¹⁵ Písaři zpravidla museli obsáhnout celou agendu důchodní, obroční, pivovarskou, popřípadě rybní. Viz. E. BARBOROVÁ, *Správa*, s. 3.

hejtmana zastával Jan Hradský.¹¹⁶ Všichni zmínění hejtmané sídlili právě v Soběslavi.¹¹⁷ V první polovině 16. století došlo k tomu, že hejtman a purkrabí byla jedna a tatáž osoba. Zřejmě k tomu došlo ve snaze zjednodušit správu, proto úředník Choustníku a Želeče zastával funkci choustnického purkrabího po roce 1565.¹¹⁸ Písař choustnického panství nejen vedl písemnosti související s finanční agendou, ale také vybíral a jmenoval soběslavského písaře. Dále mohl podávat zprávy bechyňskému regentovi o tom, jak si vlastně panství vede, či popřípadě mohl zastupovat hejtmana.¹¹⁹

Úlohu prostředníka mezi městem Soběslav a rožmborskou vrchností plnil zpravidla hejtman, Málokdy se stávalo, aby městská obec, resp. její zástupci, oslovovali bechyňského regenta.

Správně dle městských práv mělo k obnově městské rady docházet každý rok po tom, co se všichni konšelé vystřídali v úřadu purkmistra.¹²⁰ Purkmistr měl zastávat svůj úřad pouhé čtyři týdny a po uplynutí této doby měl být vystřídán.¹²¹ Odstupující radní předkládali vrchnosti seznam jmen nových členů, které sami navrhli. V městské radě zasedali pravidelně příslušníci nejvýznamnějších soběslavských rodin. Každý měšťan napsal na hlasovací lístek jméno svého kandidáta, kterého navrhoval na místo rychtáře, primase, obecního staršího a člena rady.¹²²

¹¹⁶ E. BARBOROVÁ, *Správa*, s. 7.

¹¹⁷ Byl přímým zástupcem rožmborské vrchnosti, sídlil na Soběslavském hradě. Robert ŠIMŮNEK, *Správní systém šlechtického dominia v pozdně středověkých Čechách. Rožmborská doména 1418–1472*, Praha 2005, s. 32. Avšak označení „soběslavský hejtman“ není možno uvádět, ani prameny o něm takto nehovoří. Hejtmanská funkce nicméně na počátku 16. století mizí z listin. Zároveň není jasno, do jaké míry se hejtmani angažovali čili zasahovali do městské správy. Poté autonomní správu města přebírá úřad konšelů nazývaný radou. J. LINTNER, *Archiv města Soběslavi 1371–1945 (1950)*, Tábor 1966, s. 4.

¹¹⁸ E. BARBOROVÁ, *Správa*, s. 7.

¹¹⁹ TAMTĚŽ.

¹²⁰ J. JIREČEK (ed.), *Práva městská Království českého a Markrabství moravského spolu s krátkou jich sumou od M. Pavla Krystýána z Koldína*, Praha 1876, s. 7–25.

¹²¹ TAMTĚŽ, s. 11. Střídání konšelů ve funkci purkmistra je možné sledovat na základě pramenu nazývaného „*purkmistrové rejstříky*“, které se v několika případech dochovaly. Nový purkmistr začínal svou funkci vedením finanční agendy.

¹²² M. ZRONKOVÁ, *Paměť*, s. 19.

3. TYPOLOGIE ANALYZOVANÝCH SPORŮ

Tato kapitola má za cíl nastínit rozdělení sporů do několika kategorií. Opírá se o dosavadní typologie sporů, kterých lze nalézt několik.

Jako chronologicky první typologii deliktů práce uvádí dle Karla Malého, který se zabýval českým trestním právem. Rozdělil trestněprávní případy, řešené zemskými i městskými soudy, do celkem pěti skupin:¹²³

- I. delikty proti státu,
- II. deliktům proti právnímu řádu,
- II. delikty proti vlastnictví,
- IV. delikty proti životu a zdraví

V. delikty proti osobním právům (zde to chápeme jako činy proti osobní svobodě, manželství nebo cti).¹²⁴ Petr Kreuz později použil přesně tuto typologii ve své studii, kde se zajímal o případy řešené komorním soudem v letech 1526–1547.¹²⁵

Za druhou základní typologií stojí Jaroslav Pánek. Autor ji koncipoval ponejvíce ve vztahu k hrdelnímu soudnictví v pozdně feudálních Čechách, jemuž se dlouhodobě věnoval.¹²⁶ Podařilo se mu vytvořit zcela novou typologii sporů na základě studia písemností vzešlých z kanceláří městských hrdelních soudů a apelačního soudu, časově spadající do pobělohorské doby. Ve svém výzkumu využil i písemnosti městských soudů. Jeho typologii lze rozdělit následovně dle studie *Městské hrdelní soudnictví v pozdně feudálních Čechách* na:

- I. činy proti oficiální ideologii,
- II. proti panovníkovi a státnímu zřízení,
- III. proti pozemkové vrchnosti,
- IV. proti místní administrativě,
- V. proti životu a zdraví,
- VI. proti majetku,
- VII. proti cti,
- VIII. proti mravnosti.¹²⁷

¹²³ K. MALÝ, *Trestní právo*, s. 28.

¹²⁴ TAMTĚŽ.

¹²⁵ P. KREUZ, *Postavení a působnost komorního soudu v soustavě českého zemského trestního soudnictví doby předbělohorské v letech 1526–1547*, Praha 2000; TÝŽ, *Hrdelní soudnictví města Nymburka v době předbělohorské a jeho výkon*, *Právněhistorické studie* 33, 1993, s. 53–88. V jeho vzorku nejpočetnější část deliktů tvořily přečiny třetí skupiny.

¹²⁶ J. PÁNEK, *Městské hrdelní soudnictví v pozdně feudálních Čechách*. Výsledky, problémy a perspektivy studia, *Československý časopis historický* 32, 1984, s. 693–728.

¹²⁷ T. SIGLOVÁ, *Soudové*, s. 87.

Pánkova typologie sporů spíše odráží konfliktní vztahy všedního života. Procesy ale nerozdělil na dva nejzákladnější typy: trestněprávní a civilněprávní, jako tomu je u jiných pozdějších autorů zabývajících se trestněprávní každodenností. Historik Petr Kreuz kritizoval takovou strukturalizaci pro příliš široké pojetí hrdelního soudnictví. Pánek hrdelní soudnictví chápal jako postihnutí kriminality v tom nejširším smyslu, a tudíž se zabýval všemi trestními případy, které projednávaly hrdelní soudy. Došlo tedy k zaměnění hrdelního soudnictví za celé trestní soudnictví. Pánek nerozlišil ani případy řešené akuzačním i inkvizičním řízením.¹²⁸ Jaroslav Čechura taktéž vychází z Pánkovy typologie sporů.¹²⁹ Jeho tématem se stala kriminalita na jihočeských panstvích v novověku.

Historička Jana Schwallerová též ve své práci rozdělila trestněprávní spory do několika skupin. Učinila tak ve svém studiu sporů o čest ve městě Veselí nad Lužnicí, kde se věnovala přím zapsaných v rychtářských knihách. Nelze si nevšimnout, že se nechala inspirovat konceptem cti Richarda van Dülmena, což kombinovala s pojetím Martina Dingese.¹³⁰ Nejprve vyčlenila dvě skupiny případů – trestněprávní a civilněprávní spory, které se projednávaly před rychtářem. Trestněprávní případy byly nejpočetnější v rámci agendy rychtářského soudu v městečku Veselí nad Lužnicí. Tyto spory rozdělila do devíti skupin:

- I. urážka, zhanění,
- II. ublížení na zdraví, výtržnost,
- III. neposlušnost nařízení městských úředníků,
- IV. urážky rychtáře a městské rady,
- V. urážka cechovní organizace,
- VI. krádež,
- VII. smilstvo,
- VIII. opověď,
- IX. rouhání.

Zatímco tedy početnější trestněprávní přečiny byly v typologii Jany Schwallerové členěny do devíti skupin, přečiny civilněprávní si vysloužily pouze skupin pět, a povětšinou se týkaly majetkových otázek.

- I. do první skupiny patří dluhy,

¹²⁸ P. KREUZ, *K charakteristice*, s. 65n.

¹²⁹ J. ČECHURA, *Kriminalita*, s. 18-19

¹³⁰ Jana SCHWALLEROVÁ, *Spory poddaných městečka Veselí nad Lužnicí ve světle rychtářských knih (1630–1783)*, Praha 2002 (diplomová práce); TÁŽ, „Život a dobrá čest jedním krokem kráčeji“. Čest a každodennost ve Veselí nad Lužnicí v 17. a 18. století, *Kuděj: časopis pro kulturní dějiny* 8, 2006, č. 1, s. 26-45.

- II. druhá skupina byla pro majetkové škody,
- III. třetí skupina se zabývala neoprávněným zadržováním věci,
- IV. čtvrtá skupina řešila obstavuňk,¹³¹
- V. pátá a poslední skupina se věnovala dodržování nájemní smlouvy.¹³²

Tato práce bude čerpat z typologie, kterou využila archivářka a historička Tereza Siglová. Její koncepce vypracována v knižně vydané disertaci s názvem *Soudové zisku nenesou* vychází poskrovnu ze starších typologií. Struktura trestních i mravních deliktů je nejbližší využitě pramenně základně v tomto textu. Prameny, které zpracovávala byly úřední knihy vzešlé z činnosti městských samospráv. Šlo o pamětní knihy, radní manuály a soudní knihy, zejména smíšené knihy sporné i nesporné agendy a knihy sporného soudnictví, dále o písemnosti z činnosti pardubického patrimoniálního úřadu jako byla registra smluv panství, registra při nebo písemnosti apelačního soudu. Stejně jako Schwallerová, také Siglová od sebe oddělila trestněprávní spory a civilněprávní. Typologie Siglové je odlišná, rozdělení trestněprávních deliktů je do pěti nadřazených skupin, které poté mají své podkategorie:

I. urážka autority – a) panovníka, b) vrchnostenského úředníka, c) duchovní osoby a rouhání, d) městské rady či rychtáře, e) cechovní organizace

II. spory o čest

III. násilné spory – zbití, vražda, výtržnosti, ublížení na zdraví

IV. majetkové spory – loupež, krádež, podvod, zpronevěra, pytláctví

V. zásadní porušení soužití – a) útok či vyhrožování útokem, b) žhářství či vyhrožování žhářstvím, c) činy proti mravům – smilstvo, svedení, manželské spory

Co se týče civilněprávních sporů, tak ty jsou rozčleněné do tří skupin, přičemž jen jedna má podkategorie, a tou je ta nejpočetnější – „majetkové pře“.¹³³

I. do první kategorie jsou řazeny podkategorie jako dluhy, dědictví, užívací právo nebo škody na majetku.

II. do druhé kategorie spadaly procesní pře

III. třetí byla zasvěcena pracovním sporům.¹³⁴

Jako poslední skupinu Siglová uvádí pře, jež nepřiradila k žádným z výše uvedeným typům, poněvadž nebyl jednoznačně specifikován daný spor, objevilo se v nich pouze označení „nějaká nevole“ nebo „zlá vůle“.

¹³¹ Jednoduše to znamenalo, že došlo k zástavě určité věci pro dluh. Viz. Josef JUNGSMANN, *Slovník česko-německý* II., Praha 1836, s. 802; či obstávka: Ottův slovník naučný XVIII., Praha 1902, s. 558.

¹³² J. SCHWALLEROVÁ, *Spory*, s. 98-101.

¹³³ T. SIGLOVÁ, *Soudové*, s. 88.

¹³⁴ TAMTĚŽ, s. 89.

Autorka předkládané práce používá již zmíněnou typologii sporů od Siglové, kterou si na základě své pramenné základny upravila. Kategorizace je velmi přínosná, neboť ve větší míře zpracovává podobné typy sporů, jaké jsou uloženy ve fondu Archiv města Soběslavi. Je velmi důležité si uvědomit, že všechny spory zpracovat nelze, neboť všechny ani nebyly sepsány. Některé se před soud ani nedostaly, či nebyla sepsána žaloba. Též bylo možné, aby obě strany vyřešily spor na místě nebo později prostřednictvím mimosoudního urovnání. Žaloba hraje podstatnou roli i z hlediska, pokud se v případech prolínalo více typů deliktů. Právě žaloba byla ukazatelem, jaký přečin byl hlavní.

Celkově se z let 1500-1580 dochovalo 181 listů, z toho jsou tři větší spory a dva nabízí i nálezy, resp. rozsudek. Místy se k jednomu přečinu dochovaly dva listy, ovšem oba vypovídají to samé.

3. 1. Vlastní typologie sporů

Úplně první dochovaný list, který je možné datovat, je z roku 1520. Poslední analyzovaný text pochází z roku 1580. Český dobový text byl napsán novověkým kurentem. Listy byly směřované k soběslavské radě a soběslavskému hejtmanu nebo purkmistru.¹³⁵ Dopisy nepsali jen písaři města Soběslavi, nýbrž některé byly napsány těmi z města Tábora. Jen výjimečně se poddaní odvážili napsat své pozemkové vrchnosti. Důvodem mohla být křivda. Stačilo, aby městský soud rozhodl v neprospěch žalobce. Nicméně takových případů je ve vzorku opravdu málo.

Tato práce zpracovává jen jednu skupinu sporů a tou jsou trestněprávní delikty. Autorka vytvořila pět kategorií na základě kategorií od Terezy Siglové:

- I. násilné spory – mord, ublížení na zdraví,
- II. majetkové spory – krádež (loupež), pytláctví.
- IV. zásadní porušení soužití – žhářství, činy proti mravům (svedení, smilstvo, obtěžkání)
- V. poslední vytvořená kategorie v sobě ukrývá výpovědi svědků. Často se jedná o výpovědi, ke kterým se nedochoval původní zápis, o co mělo jít. Do této skupiny jsou zařazeny i spory s nespécifikovaným předmětem sporu, či žádosti a oznámení.

Rozdílnost mezi typologií užitou v této kvalifikační práci a typologií Terezy Siglové je zřejmý. Siglová měla k dispozici větší množství různorodých pramenů a do svého výzkumu zařadila písemnosti z lokální, vrchnostenské a celozemské správy. Tereza Siglová měla výhodu

¹³⁵ „Múdrým a opatrným páním purkmistru a radě města Soběslavi, přátelům mým“; SOKA Tábor, AM Soběslav, inv. č. 1082, sign. III I 1, kart. 87, fol. 5v.

rozmanitosti těchto pramenů. Nezabývala se pouze trestněprávními spory. Do svého výzkumu zařadila i spory civilněprávní, které měla k dispozici.

Já se v této práci mohu spoléhat pouze na písemnosti vzniklé z činnosti městské správy. Blíže se pak jedná o mord, vraždu, krádež a ublížení na zdraví, jakožto narušení tělesné integrity. Tedy pouze delikty spadající k trestněprávním sporům. V mnou zpracovávaném vzorku se nenacházejí žádné civilněprávní spory.

Dalším rozdílem je nepochybně i množství zpracovaných pramenů, stejně tak jako časové vymezení. Siglová je svým pojetím trestných deliktů této práci nejbližší právě z toho důvodu, že nezpracovávala pouze a jedině hrdlení přečiny. Zajímaly jí i spory mezi obyvateli na pardubickém panství.

Tabulka č. 1

Skladba zápisů soběslavské trestněprávní agendy do roku 1580

Druh	Násilné spory		Majetkové spory	Zásadní porušení soužití	Ostatní
	Mord /vražda	Napadení/ ublížení na zdraví	Krádež/pytláctví/škoda na majetku (oznámení)	Obtěžkání/ Žhářství	Výpovědi svědků/ nelze zařadit/ žádost/ uvěznění
	6	4	7	3	60
Celkem	10		7	3	60
Poškozené listy					38

Tabulka č. 2

Četnost záznamů

Nelze datovat	5
1500–1520	2
1521–1530	1
1531–1540	8
1541–1550	21
1551–1560	22
1561–1570	7
1571–1585	47
Celkem	111

Tabulka č. 1 ukazuje skladbu trestných činů v Soběslavi v analyzovaném období. Zároveň podává informace o celkové skladbě dochované soběslavské trestněprávní agendě z let 1500–1580. Podává informace o tom, kolikrát se jistý typ trestného deliktu vyskytuje

v trestněprávní agendě dle vytvořené vlastní typologie trestných činů. Poslední řádek v tabulce ukazuje na počet poškozených listů. Některé listy byly poškozeny plísní, jiné byly natrhnuté po stranách a natržení zasahuje do textu; někdy chybí i celé dva odstavce textu. V takových případech nešlo přesně zjistit, o co se v daném dopise jednalo.

Následující tabulka č. 2 obsahuje informace o tom, v jakých letech se zapisovalo nejvíce, a kdy nejméně. Ukazuje na četnost zápisů, resp. z jakého období se dochovalo nejvíce dopisů. Neboť, jak již bylo zmíněno, v trestněprávní agendě se nenacházely pouze žaloby a zápisy o trestných přestupcích, nýbrž i různá oznámení. Tato oznámení se týkala ponejvíce skutečnosti, kdy byl něčí poddaný dán do vězení, nebo byl někde uvězněn, uzamčen.¹³⁶ Více k tomu ale není. Pán poddaného se jen dožadoval, aby byl jeho služebník propuštěn na svobodu. Takové vrchnosti byly ochotny se za poddaného přimluvit, někdy dokonce i pomoci prokázat jeho nevinu.

¹³⁶ „Dne sobotu minulou po západu slunce přišli ke mně lidé moji. Jan Bartiků rychtář z Radimovic a Havel rychtář z Libějic. Zprávu mi dávajíce, že by Kozjašek z(e) Soběslavi, na Táboře do vězení vsaditi dal Řihu [...] z Libějovic poddaného mého. I učinil jsem o to rychtářovi Táborskému dosti přísně, že mi j[es]t s podivení, že on bez vůle mé poddaného mého do vazby vzal. Žádajíce, aby snad z vězení puštěn byl.“ SOkA Tábor, AM Soběslav, inv. č. 1082, sign. III I 1, kart. 87, fol. 16r.

4. SPORY

V této části bakalářské práce půjde o popis a interpretaci analyzovaných sporů. Jedná se o ty spory, o kterých prameny dokázaly říct více než pouze zlomkovité informace o tom, co se stalo, případně kdy a jaké byly sporné strany. V prvním případě se jedná o při, ve které figuruje děvečka Zuzana žalující měšťana, u kterého pracovala. K žalobě měla pádný důvod, byla totiž těhotná. V druhém případě půjde o několikanásobný mord, v jehož projednávání se angažoval Vilém z Rožmberka. Třetí spor se zabývá vyznáním jistého Tobiáše, který rád chodil do panských lesů. Zbylé dva trestní činy se týkaly krádeže a zhářství. K těm sice není dochováno mnoho písemných pramenů, mají alespoň podpořit vytvořenou typologii deliktů.

4. 1. „jsi kurva moje“

Roku 1552 žalovala děvečka Zuzana soběslavského soukeníka Václava Žabku, u něhož sloužila. Během té doby, kterou u něj děvečka strávila ve službě, došlo k jejímu „*obtěžkání*“. Do celého sporu byli zapojeni i jiní lidé, jako např. Kateřina, manželka Matěje Šenkýře ze Zvěrotic, nebo pacholci, jenž Zuzanu měli znát velmi dobře, dokonce i po intimní stránce.¹³⁷ Zuzana u Matěje sloužila před svou službou u Žabky. Dotčená manželka Kateřina o Zuzaně nevyprávěla v dobrém. Neměla důvod o ní mluvit hezky. Kateřina na vlastní uši slyšela, jak se pacholci bavili se Zuzanou.¹³⁸ Nejprve se ve výpovědi objevil Řehoř Bártů, který se Zuzanou měl udržovat milostný poměr: „*Řehoř Bártů, syn z Tučap, světčil takto. J[es]t to vpravdě tak, že jsem já bejval na Zuzce a k ní jsem líhal u Matěje šenkýře v Zvěroticích, když jsem u něho sloužil, a ona také sloužila u něho, a j[es]t tomu na půl druhého léta, ale se mnou j[es]t dítěte neměla, ale to dítě sobě jinde uhonila, když sloužila u Václava Žabky v Soběslavi*“.¹³⁹ Jako druhý promluvil Matěj Dlouhý, který se též scházel s muži u šenkýře Matěje. Právě tam muži probírali Zuzanu a její chování: „*Matěj Dlouhý z Tučap světčil takto. To jsem já od lidí [...] slychal, že Zuzka dávno jse j[es]t kurvila*“.¹⁴⁰ Zuzana během celé pře utrpěla strašlivou dehonestaci a její čest byla nenávratně poškozena. Na dobré zacházení s respektem se svou osobou mohla zapomenout.

¹³⁷ Jeden pacholek a tři další muži, jenž vystoupili jako svědci, tvrdili o Zuzaně, že je „*kurva*“.

¹³⁸ „*Kateřina, manželka Matěje Šenkýře ze Zvěrotic. Toto j[es]t mi vpravdě dobře vědomo a v paměti má[m], když Zuzana u mě sloužila, i tu jsem mnohokrát slyšela v své uši, když jse pacholek s Zuzanou vodil divné řeči [...] a [...] pacholek řekl Vašek, jsi kurva moje, Vašek s tebou mnohokrát jsem ležel, a já jsem ji trestala a řekla jsem jí nejsi-li vinna vyved' jse z toho.*“ SOkA Tábor, AM Soběslav, inv. č. 1082, sign. III I 1, kart. 87, fol. 50r.

¹³⁹ SOkA Tábor, AM Soběslav, inv. č. 1082, sign. III I 1, kart. 87, fol. 50v.

¹⁴⁰ TAMTÉŽ.

Děvečka, která v pramenech dostala spíše přídomek „*děvka*“, obvinila Václava Žabku z činu obtěžkání před městskou radou: „*Pane purgmistře, páni milí, žaluji vám na Václava Žabku přísahú, kteruž j[es]t učinil Pánu Bohu všemohoucímú a Jeho M[ilosti] pánu svému [...] byl sirotky ochraňovati i mne [...] v svém domě o poctivost připravil a mne obtížil*“.¹⁴¹ V samotné žalobě figuroval i čin, kdy Václav propustil Zuzanu ze služby a nevyplatil jí mzdu: „*A potom mne z domu vyhodil a služby mi nezaplatil a kdež praví že bych sobě to obtížení jinde měla uhoniti*“.¹⁴² Nevíme, zdali se mělo jednat o znásilnění, či „jen“ o cizoložství neboli smilstvo.

Václav reagoval odporem na Zuzaninu žalobu. Ve své výpovědi tvrdil, že jí živil, ale odmítal se přiznat k onomu obtěžkání. Jeho negativní reakce k celé záležitosti je pochopitelná a logická. Václav byl ženatý, a tím, že přivedl do jiného stavu jinou ženu, svou děvečku, se dopustil trestného činu cizoložství. Pro Václava bylo podstatné, aby vina padla na Zuzanu. Ovšem těhotná Zuzana byla bezpečným důkazem činu cizoložství ze strany Žabky. Samozřejmě soud musel bezpečně zjistit, že otcem dítěte je skutečně pachatel – Václav Žabka. Právní řád v té době nadržoval mužům než ženám.¹⁴³

Ještě předtím, nežli mohl Václav vůbec učinit svůj odpor na žalobu, musel vykonat přísahu. Kdyby Václav odmítl vykonat přísahu, automaticky by tím přiznal svou vinu. Jelikož byl ženatý, čekal by ho trest pro cizoložníky. Václav přísahu podstoupil, a pokud by byl zcela osvobozen, čekal by trest právě pro Zuzanu („*pro svůj nepořád ztrestána*“).

Koldínova *Městská práva* se k cizoložství stavila následovně: cizoložství bylo definováno jako porušení cizího lože. K tomuto činu došlo se ženou, která byla vdaná, či s mužem, jenž byl ženatý. Člověku dopouštějícího se cizoložství zákon ukládal pokutu ztráty hrdla (článek M XXIX).¹⁴⁴ Smilstvo o článek níže bylo definováno jako činnost, při které byla panna nebo vdova od někoho „*sprzněna*“. Muselo jít ovšem o dobrovolný akt, panna nebo vdova musela svolit k takovému jednání. Trest za smilstvo byl stanoven Koldínovým zákoníkem na vymrskání z města metlami (článek M XXX).¹⁴⁵

Rozsudek zněl jednoznačně a srozumitelně ve prospěch Václava Žabky. Jeho provinění nestálo jen proti dobovému morálnímu kodexu, ale svou mimomanželskou aktivitou porušil svůj manželský slib. Avšak byl Žabka shledán nevinným. Ohrozil dědická práva svých

¹⁴¹ SOkA Tábor, AM Soběslav, inv. č. 1082, sign. III I 1, kart. 87, fol. 49r.

¹⁴² TAMTÉŽ. Václav Žabka na tuto věc reagoval takto: „*Pokud j[es]t jse zjednala a v tom ona [...] pana rychty obeslal, abych jí službu zaplatil a já [...] zaplatit nechtěl, než když mi doslouží*“; TAMTÉŽ.

¹⁴³ K. MALÝ, *České právo*, s. 235.

¹⁴⁴ J. JIREČEK (ed.), *Práva městská*, s. 308.

¹⁴⁵ TAMTÉŽ.

legitimních dětí s právoplatnou manželkou Kateřinou, a přeci byl nevinný? K „nevinně“ Žabky mohlo přispět svědectví Šimona Světa, který za otce Zuzanina dítěte označil Ondru Smrčka. Tím vyvrátil otcovství Václava Žabky: „*Šimon Svět z Soběslavě [...] V paměti mám, když jsem přišel některého času již neděle minulé k nemravnosti, i tu jsem seděl za stolem. Přišel Vondra jináč Smrčka knap tu ke mně k nemravnosti, i řekl j[es]t ke mně, hle milí Světe, musím teď po Žabkovi dítě dodělati*“.¹⁴⁶

Měl jen jednu jedinou povinnost, jež mu ukládal rozsudek, a to „*s Zuzanou na vychování toho dítěte smluviti, a k tomu v trestaní Jeho [Milos]ti pána našeho j[es]t upadl*“¹⁴⁷ Na otázku, jak měla taková spoluvýchova vypadat, či domluva na výchově, není prozatím možné odpovědět. Obecně lze říci, že tématem spoluvýchovy se mnoho historiků nezabývá. Téma spoluvýchovy je nepochybně neprobádaným polem nejen v české historiografii, často se řadí k problematice věnující se rodině, jindy poté k mravnostním deliktům. Domnívám se, že za spoluvýchovu se považovalo zaplacení křtin, možná porodní báby. Nebo někdy šlo o poměrně nízkou částku, za kterou měla dívka dítě uživit. O trestu hříšnice Zuzany v rozsudku není zmínky. Nevíme tedy, zda byla Zuzana potrestána za spáchané smilstvo. Stejně tak nedovedeme říci, pokud k trestu došlo, nebo jestli se čekalo, až Zuzana porodí a ukončí dobu šestinedělí.

Tento konflikt nebyl jedním z těch, které lze považovat za nezávažné. Vypovídá o tom list Viléma z Rožmberka namířený Soběslavským roku 1554 uložený ve Státním oblastním archivu Třeboň.¹⁴⁸ Takový list dokládá, že nešlo zjevně o banalitu, pokud se k tomu musela vyjádřit i vrchnost. V tomto případě nelze ani určit, pokud soběslavská rada psala své vrchnosti, neboť pro takové tvrzení není důkaz. Nelze vyloučit, že by se našel v písemnostech pánů Rožmberka.

4. 2. „neboštík Jíra Duchků [...] hanebně uražen na druhé svět se s tím bral“

Nejpočetnějším deliktem v analyzovaném souboru soběslavských písemností byla vražda. Koldínova *Práva městská* delikt vraždy a mordy¹⁴⁹ začleňují do oblasti činů namířených proti osobním právům, jsou označovány jako výtržnost. Právní úprava jednak

¹⁴⁶ SOKA Tábor, AM Soběslav, inv. č. 1082, sign. III I 1, kart. 87, fol. 49v.

¹⁴⁷ SOKA Tábor, AM Soběslav, inv. č. 1082, sign. III I 1, kart. 87, fol. 51r.

¹⁴⁸ Dle dopisu, který psal Vilém z Rožmberka dne 20.7. 1552, přijal apelaci sporu Václava a „*divky Zuzany k vyššímu právu*.“ Pověřil své úředníky, aby se tím zabývali. TAMTĚŽ, fol. 44r.

¹⁴⁹ „*A pan Zdeněk Malovec z Malovic a na Chejnově, co se toho věrně dotyče, jmenujice je[ho] Kryštof Kaj, kterýž mi poddaného mého spolusouseda vašeho tu v Soběslavi zamordoval napominajice mne, a z úřadu svých poroučejice, aby týž Kryštof v moc jich před nimi v městečku Borotíně v sobotu najprv příští postaven*“; SOKA Tábor, AM Soběslav, inv. č. 1082, sign. III I 1, kart. 87, fol. 13r. (rok 1539).

navazovala na starší právní předpisy shromážděné v *Městských právech* Brikcího z Licka, jednak reagovala na trestání takových trestných činů v zemském právu. Taktéž se hlásila k římskoprávní tradici, zároveň se pokoušela vypořádat se s problémy jako byl úmysl a zavinění, nedokonaný pokus a přípravné jednání.

Obsah článků N XXVII až N LIX je nepřehledný a velice složitý systém. Rozebírá se zde *parricidium*¹⁵⁰ a *homicidium*,¹⁵¹ přičemž jsou tyto výrazy v právu totožné.¹⁵² Článek N XXVII se věnuje rozdílu mezi vraždou a mordem. Současně poukazuje na rozdíly skutkových podstat těchto dvou činů. Za vraždu se považuje jednání, které vyústí v zabití z hněvu či pomsty. Mord je definován jako usmrcení člověka, jež obohatí pachatele. Je tedy řeč o loupežné vraždě. Samotná loupež ovšem mord není. Dále je mord zavraždění osoby, kdy samotná oběť není schopna se bránit a útok neočekává. Mordem bylo nazýváno dle *Práv městských* také úkladné jednání, kdy hostitel zabil svého hosta, či dokonce naopak. Pokud pachatel doslova „*čihal*“ na oběť, bylo to považováno za mord. Pro definici mordu a vraždy byl velmi důležitý dle ustanovení článku N XXX úmysl, „*zabití chtěť*“ svou oběť. V článku N XXXVI lze najít další jednání považována za mord – travičství, provádění potratů, otravování studní, prodávání jedů, čarodějnictví. Tato jednání vedla ke škodě nejen na lidech, ale také na dobytku.

Jak se mord měl trestat? Článek N XXX uvádí, že „*morděř takový oukladný má předkem k koni přivázán, potom po ulicích smýkán býti*“.¹⁵³ Pak zřejmě na popravčím místě měl být lámán a vpleten do kola.¹⁵⁴ Úmyslné zabití nikoliv mord se mělo trestat stětím, bez ohledu na pachatelovo pohlaví i jeho případné společenské postavení.¹⁵⁵ Výjimka se vyskytovala jen u osob neplnoletých a nepříčetných. Pokud se jednalo o zabití „*z příhody*“, nemělo se na jednání vztahovat ustanovení o vraždě. Za vraždu bylo považováno jednání, které nemuselo být dokonáno, stačilo oběť jen ochromit, zranit, či „*okrvavit*“.

Rozsáhlá pře, jenž explicitně může navázat na předchozí výklad, je angažmá Viléma z Rožmberka, jenž vedl žalobu proti Václavovi Voračickému z Paběnic a jeho poddanému Václavovi Vaňkovi z Dřevnicova.¹⁵⁶ Vilém zde vystupoval v zastoupení. Svým zastoupením pověřil Zikmunda Racka z Tulechova. K tomuto konfliktu došlo v létě 1556, kdy se Václav

¹⁵⁰ Zavraždění příbuzného, zejména pokud se jednalo o otce nebo manžela.

¹⁵¹ Vražda, zabití lidského jedince.

¹⁵² J. JIREČEK (ed.), *Codex Iuris Bohemici* IV/3, Praha 1876, s. 322.

¹⁵³ TAMTÉŽ, s. 324.

¹⁵⁴ TAMTÉŽ, s. 324.

¹⁵⁵ TAMTÉŽ, (N XXXI, odst. 1)

¹⁵⁶ Dnes vesnice Řevničov.

Vaněk měl dopustit mordu na Jirovi Duchkovi a Martinovi Ctiborovi. Jíra a Martin byli poddaní Viléma ze Zhoře. Když psal Václav Voračický z Paběnic a na Polance za svého poddaného, dožadoval se jeho milosti, aby mu bylo sděleno, s kým pře bude vedena.¹⁵⁷ Očekával, že vrchnost někdo zastoupí. Zajímalo ho, kdo to měl být. Zároveň se Václav Voračický vyslovil k službě. Chtěl podat jména svědků, kteří měli být předvoláni ke slyšení. Následně Voračický sepsal jména lidí, kteří se měli dostavit ke svědomí: „*Přitom vás žádám, [...] že mi vobeslání vydáte na pana Kryštofa Skurovského a na pana Václava Pečimovského a [...] světků svěcení od tohoto outerka příštího v týmdni a pokutu položte, jakž mate tam napsáno v mém listu předešlým. Pro nesvěcení toho každého světka a dá-li Pán Bůh až se s Prahy vrátím, taky vás žádati budu v kterej den, aby ste mi den menovali, kdy by to slyšání bejti mohlo a za to prosím, že hned ta vobeslání dáte neb ten posel hned zas musí do Prahy jíti neb jest pan Skurovskej [...] i pan Pečimovskej, aby se jim časně mohlo dodati obeslání.*“ Svědomí těchto svědků dochováno není, tudíž není možné s jistotou říci, zdali opravdu svědčili, či nikoliv. Nicméně pozdější listy informují, že právě jejich svědectví nemá být uznáno za platné dle zřízení zemského. Důvodem byla nepřítomnost druhé strany. Jako svědek byl předvolán Matěj Mahuldery.

Během sporu nedocházelo k slovnímu napadání obou sporných stran. Nedošlo ani k žádnému fyzickému napadení mezi stranami. Václav Vaněk se měl nacházet ve vězení ihned po činu. Z dopisu, který psal Václav Voračický, se dozvídáme, že se Václav Vaněk měl nacházet ve vězení u rožmberské vrchnosti. Listy odrážely jen žaloby typu „*on se dopustil tohoto činu, momentálně je ve vězení, je nutné ho potrestat*“, a odvolání neboli odpor, typu „*jsem nevinný, nechte mne jí dokázat vaše vrchnosti*“. Některé řádky svědčí o znalosti práva jako je například tento: „*Oznámiti že sem Jeho [Milost] p[ana] z Rožm[berka] žádal, aby takovej věcem na rukojmě dán byl, že já chci právo vosahiti [...] pak kdož by koholi s čeho chtěl viniti, že se mi podli práva má dosti státi*“.¹⁵⁸ Václav Voračický v prvních řádcích tohoto dopisu neopomněl zmínit, jak ho zmíněný Zikmund Racek vyzval, aby na každou žalobu učinil odpověď. Zikmund Racek chtěl, aby se Voračický ke všemu vyjádřil, když už tak moc loboval za svého služebného. Voračický musel znát svá práva a povinnosti, pokud byl schopen říci, že není povinen na vše odpovídat. Natož, že chtěl, aby se soudilo podle určitého městského práva.

¹⁵⁷ „*Mi[lost] pan z Rožmberka, pán náš, ráčí mně na žádost mou vodpověd' davati, co se do tejtče člověka mého, kterež u vězení u vás sedí, kteréhož vám psaní [...] posílám, šíře žádosti mi vyrozumíte z téhož psaní. Pak zato žádám podle poručení Jeho Mi[losti] pána, že budete jmenovati den a čas [...] A též na místě [...] člověka svého žádám, že se mi neoznámíte, proti komuli ti svědkové a měli se zapisovati aneb s kým ta pře bude*“; SOKA Tábor, AM Soběslav, inv. č. 1082, sign. III I 1, kart. 87, fol. 54r.

¹⁵⁸ TAMTÉŽ, fol. 56v.

Zikmund Racek byl celou dobu proti Vaňkovi, tím pádem stál i proti Václavu Voračickému, o kterém se vyjádřil, že „*pan Jan Vora[čický] slavný paměti nebyl j[es]t spozdilej svých věcech, kdyby neznal jistý jestli a zásluhy toho člověka*“.¹⁵⁹ Václav Voračický chtěl svého poddaného dostat z vězení a prokázat jeho nevinu. Argumentoval tím, že je to jeho místo bojovat „*na místě svého člověka*“.¹⁶⁰ Zikmund Racek se provolal původním žalobcem a poručníkem, kterého stanovila „*Jeho Milost*“, tedy Vilém z Rožmberka.¹⁶¹ Jasný je fakt, kdy se obě strany dožadovaly rozsudku. Ten jim byl pochopitelně dán, neboť každý spor si vyžaduje rozsudek, pokud se dostane do řízení.

V rozsudku se soběslavští radní nechali slyšet s jednoznačným výsledkem o nevině Václava Voračického, tudíž i Vaňkově. Připojili možnost apelace, kterou bylo zapotřebí uskutečnit ve lhůtě dvou týdnů, načež strany měly znovu stání za dvě neděle. Začala tak druhá etapa sporu, která se dostala až k choustnickému hejtmanu. Zikmund se neúprosně snažil o potrestání domnělého provinilce a jeho pána. Žádal taktéž, aby byl Václav Voračický vyveden z omylu, že by skutek jeho poddaného mohl zůstat bez trestu.¹⁶² Zikmund Racek měl přijít s „*mocným*“ listem od rožmberského pána, který mluvil o svědčích, i o tom, že mají být pachatelé vydáni spravedlnosti. Rackovo přesvědčení o vině bylo velmi silné, a proto se lze domnívat, že Racek nemohl být nestranný. Rackovi nešlo o to, aby našel ty správné důkazy. Šlo mu to, aby usvědčil pachatele dle svého přesvědčení.

Poté došlo v případě ke zvratu: „*Ten jistej Vaněk [...] se k tomu mordu přiznal a vlastně to vykládá, že neví kterak [...] mu se ta věc přihodila, pak jakž j[es]t předešlé oznámeno, že vlastní přiznání jest mimo nemohly počet svědků to díle se připouští [...] spravedliv[ou] povážení*“.¹⁶³ Vaněk se měl k trestnému činu vraždy dvou lidí přiznat. Proč tak učinil po nějaké době, a ne ihned na začátku, není známo. Mohl být zastrašen, či nebyl zvyklý na podmínky panující ve vězení, a tak podlehl tlaku. K mordu měl využít kuši, o kterou následně po činu přišel. Kuš mohl někde schovat, či prodat. Další rozsudek se u této pře nenachází, je tu tedy možnost přesunutí pře k vyšší soudní instanci.

4. 4. „*chodil z Dobijášem po [...] panských lesích a zajace spolu střeleti*“

Sám název oprávněně vybízí k zamyšlení, že se v tomto sporu jednalo o pytláctví. Článek Q I v Koldínově *Právech městských* popisoval, co byl „*pych*“. Snažil se tento pych

¹⁵⁹ TAMTÉŽ, fol. 57r.

¹⁶⁰ TAMTÉŽ, fol. 57v.

¹⁶¹ TAMTÉŽ.

¹⁶² TAMTÉŽ, fol. 58v, 59r.

¹⁶³ TAMTÉŽ, fol. 60r.

velmi dobře popsat. Pod tento termín spadalo několik možných přestupků. Zde se práce zaměří na pytláctví jakožto porušení práva myslivosti. Pytláctví nemělo jednotný název v právu a označovalo se různě. Nejběžněji se deliktu pytláctví říkalo myslivost. Lovení zvěře na pozemcích jiného vlastníka se považovalo za krádež a zlodějství. Zvěř byla považována za součást daného pozemku, tudíž byla vlastnictvím pána půdy. Myslivost se postupem času dostávala do středu právní regulace. Bylo zapotřebí vyřešit myslivost na cizích pozemcích či bez svolení apod. Byly zakazovány některé typy lovu, např. lapání do ok, tenata, později zákaz lovit pomocí jam, ručnic a kuší. Právní úprava ve Vladislavském zřízení zemském rozdělila pytláctví na dvě hlavní skupiny na základě osoby, která tento čin vykonala, a sice na poddané a osobně svobodné.

Pokud došlo k porušení práva u svobodných osob, základní otázku tvořil souhlas majitele pozemku. Pakliže se lovu dopustil bez souhlasu majitele, musel svobodný zaplatit peněžitou pokutu a taktéž nahradit škodu. Jestli se svobodný dopustil lovu bez majitelovy výslovné záповědi, tedy přes zřejmý zákaz vlastníka pozemku, hrozila mu vyšší peněžitá pokuta. Pokuta 50 kop českých grošů mohla postihnout nejen pachatele, nýbrž i jeho případného „návodce“. Důkaz o lovu na cizím pozemku se stal pochopitelně nutným. Pytláctví se v 16. století stejně jako výtržnost nebo pých stávaly důsledkem sousedských konfliktů.¹⁶⁴

Tobiáš, syn Petra na Starejch, narozený v Soběslavi, čelil v lednu 1578 „*vyznání na trápení*“. Tobiáš se měl přiznat ke svým nekalým činům. Spolu se svými přiznával činy i myslivce Kopáče. Právě s tímto myslivcem chodil Tobiáš nejen do bechyňských lesů.¹⁶⁵ Konkrétně Tobiáše vzal Kopáč do lesů v okolí Písku. Tobiáš s myslivcem nechodil zadarmo, ale protože věděl, že z té akce bude mít nějaký profit. Těžko říci, jestli si uvědomoval závažnost svých činů. Kopáč mu sice střelenou zvěř nedal, zato se s ním rozdělil o výdělek. Zvěř totiž prodal.¹⁶⁶ Takto na zajíce měl Tobiáš chodit i s hajným z Dobřejic. Taktéž na něho vyznal, jak spolu chodili do panských lesů a stříleli zajíce, které měl následně spolu s jinými úlovky prodávat. Kolik mělo Tobiášovi padnout za jeho službu hajnému z Dobřejic při myslivosti, není známo. Přeci jen zadarmo by se neobtěžoval s ním chodit. Vzhledem k tomu, že ho doprovázel často, dá se předpokládat, že si přišel na dobré peníze. Pokud mu myslivec daroval místo peněz úlovek, pak ho Tobiáš prodal.

¹⁶⁴ K. MALÝ, *Trestní právo*, s. 120-123.

¹⁶⁵ „*Kopáč chodil z Dobijašem po Jeho Milosti panských lesích a zajace spolu stříleli*“; SOkA Tábor, AM Soběslav, inv. č. 1082, sign. III I 1, kart. 87, fol. 162r.

¹⁶⁶ „*A co jich prodal těch zajíců z toho dával Dobijašovi dva tři krejcary*“; TAMTÉŽ.

Aby toho nebylo málo, Tobiáš ze sebe ještě udělal zloděje. Přiznal se ke krádeži košile kněze a ke krádeži ručnice Sváškovi od Stráže nad Nežárkou. Jinému myslivci měl ukradnout ptáky, jenž ulovil. V neposlední řadě se přiznal, že ukradl půjčený kabát od krejčího, resp. s ním odešel poté, co si ho na sebe oblékl. Ovšem neopomněl typickou větu „*více vyznává cokoliv činil, že sám svý hlavy toho nečinil*“. Nechyběla ani věta „*mně v tom oni sami následovali a k tomu vedli, aby s nimi chodil po Jeho Milosti panských lesích*“, kdy se jednoznačně snažil vyvléci ze svých skutků. Zda se Tobiáš opravdu účastnil pytláctví, říci nemůžeme, nicméně na základě trestněprávní agendy lze konstatovat, z čeho měl být Tobiáš obžalován, k čemuž se měl více méně přiznat pod použitím útrpných metod. Prameny bohužel mlčí o tom, jak výsledk samotný probíhal a jaké metody při něm byly použity.

Avšak Tobiáš se nezastavil jen u neznámého hajného¹⁶⁷ a myslivce Kopáče. Dále udal myslivce Smoláka, který měl střílet i tetřevy. Výpověď v tomto bodě vypadá, jako kdyby se Tobiáš snažil celou vinu hodit na Smoláka. Se Smolákem Tobiáš nešel jen jednou, nýbrž dvakrát se s ním vydal do panských lesů. Na otázku, proč tak činil, nelze odpovědět. Neznáme, jakou odměnu si měl odnést. Znovu ale lze předpokládat, že zadarmo nešel.

Dále se Tobiáš přiznal, že v době, kdy přišel do Žirovnice, ho měl navést myslivec jménem Janek sloužící Adamovi II. z Hradce k přiznání se k pánovi. Působí to spíše jako jistá instrukce: „*Více vyznává, že když přišel Dobijáš na Žirovnici, že Janek, myslivec Jeho Milosti pána z Hradce [...] jest Dobijáše navedl, když se ho budou ptáti, kerýho jest pána, aby řekl že jest pána z Hradce*“.¹⁶⁸ Co do důvodu, proč Janek chtěl po Tobiášovi, aby přiznal, kterého je pána, nelze nic říct. Samy prameny o tom totiž mlčí. Janek zřejmě tušil, že se na ně v budoucnu přijde. S jistou pravděpodobností věděl, že to, co činí, není zcela v souladu se zákonem.

4. 3. „nepřestal těch hrušek zanechatí až se [...] pobili“

Krádež není hojně zastoupena ve vzorku bádáných listů, avšak v době novověku se jednalo o velmi časté protiprávní počínání. V *Právech městských* se jí věnuje padesátá kapitola. Pro splnění krádeže jakožto deliktu, bylo nutné splnit podmínku – muselo se jednat o úmyslné zmocnění se cizí movité věci bez vůle vlastníka, a tím o sebeobohacení. Jako argument tu mohlo sloužit buď porušení desatera (*Nepokradeš!*), nebo porušení práva přirozeného (*Čeho sobě nechceš, nečiň toho jinému* – čl. P II, odstavec I a II). Článek P III

¹⁶⁷ „*Prosil Dobijáše [...]]. Aby na toho hajnýho nepravil*“; SOkA Tábor, AM Soběslav, inv. č. 1082, sign. III I 1, kart. 87, fol. 163r.

¹⁶⁸ TAMTÉŽ.

vysvětluje krádež zjevnou a tajnou. Při zjevné krádeži byl pachatel přistižen, ukradená věc se u něho našla. Tajná krádež se musela pachateli prokázat pomocí svědků a důkazů.

Soběslavská městská rada a soběslavský purkmistr 4. září 1534 psali Arnoštovi Srnčickému z Kácova a na Borotíně. Předmětem dopisu byla krádež hrušek. Pachatel Ondra zjevně nechtěl zanechat svého jednání a nepřestal Soběslavským krást hrušky. Protože konšelé kvůli tomu psali Arnoštu Srnčickému, je možné, že za zloděje považovali někoho, kdo byl jeho poddaným. „*Vondra poddaný Vaší Milosti nepřestal těch hrušek zanechati až se na to pobili.*“¹⁶⁹ Svým listem informovali pána pachatele, aby mu domluvil zanechat takového trestního počínání: „*A s Vaší Milosti rozmluvani měl, abyste člověku [...] rozkázati ráčili, aby člověku vašeho při té spravedlivosti zanechal.*“¹⁷⁰

Co se týče trestání krádeže, připomíná se zde starší právní úprava. Od císaře Fridricha Barbarossy bylo trestem za krádež oběšení. Nicméně v kapitole věnující se potrestání tohoto trestného deliktu se připouštělo, aby soudci pokutu případně zmenšili. Zároveň mladistvé osoby, tedy muži do 18 a dívky do 15 let, neměli být trestáni smrtí. Krádež, ke které došlo v noci, byla trestána přísněji. V případě noční krádeže byla povolena „*obrana*“ poškozeného neboli svémoc, kdy kdokoli mohl zloděje zabít bez obav z trestu. Spolupachatelství bylo stejně trestné jako samotný delikt krádeže.

4. 5. „*abychom se před takovými žháři šetřili*“

Žhářství (paličství) se považovalo za jeden z nejtěžších deliktů proti nemovitému vlastnictví. Právní stíhání tohoto deliktu je možné nalézt i v právní praxi městských soudů, nejen v Koldínově zákoníku.¹⁷¹ Tento delikt tvořil významnou část soudní a policejní praxe vrchnostenských úřadů. Ve městě byl čin žhářství zcela oprávněně nejnebezpečnější. Nedochovalo při něm k ohrožení pouze jednotlivce a jeho majetku, ale i celé městské komunity.¹⁷² Domy bývaly často minimálně zčásti dřevěné, v nich i na ulicích se přechovávalo dříví a sláma, krytiny městských domů byly vysoce hořlavé. Ve městech nebyl dostatek protipožární ochrany. Koldín definoval žháře podle úmyslu: úmysl způsobit ohněm jinému škodu, na cizí nebo vlastní nemovitosti (článek O XV). Nespecifikoval už, zdali musel pachatel čin vykonat, nebo se může jednat jen o pohružku žhářstvím. Nezbytným předpokladem byl dozajista zlý úmysl. Ačkoliv Koldín nestanovil výslovně nikde trest za tento trestný čin,

¹⁶⁹ SOkA Tábor, AM Soběslav, inv. č. 1082, sign III I 1, kart. 87, fol. 11r.

¹⁷⁰ TAMTÉŽ.

¹⁷¹ K. MALÝ, *Trestní právo*, s. 123.

¹⁷² TAMTÉŽ.

soudobá praxe a starší úprava¹⁷³ dokládá, jaký trest měl postihnout žháře. Jednalo se o trest smrti upálením.¹⁷⁴

Městské právo se zabývalo také odpovědností za požár spáchaný bez zlého úmyslu, resp. nedbalostí pachatele. Pachatel v takovém případě věděl, že mohl způsobit požár, a přesto neučinil nic, aby případnému důsledku svých činů zabránil. Pokud takový pachatel způsobil škodu svým sousedům, byl odpovědný za požár. Nicméně mu nehrozil trest smrti, spíše ho čekalo vězení nebo jiný trest, mnohdy vyhnanství. Zákon mu navíc ukládal povinnost zaplatit škodu. Nejběžněji byl neúmyslný čin žhářství trestán povinností se vyprodat a vypovězení z města. Koldín na rozdíl o starší úpravy stanovil i odpovědnost hospodáře, pokud požár založila čeled'. Jen za požár vzniklý „z *dopuštění božího*“ nebyl nikdo právně odpovědný.¹⁷⁵ Pakliže žhář při ohni ještě kradl, čekal na pachatele těžší trest. Takovým trestem bylo oběšení. Obyvatelé města měli povinnost pomoci zlikvidovat požár. Odmítnutí této povinnosti se taktéž trestalo bitím nebo vězením.¹⁷⁶ Vlastník nemovitosti měl za povinnost ohlásit požár.

Kolem roku 1580 psali českobudějovický purkmistr a městská rada do Soběslavi. I přes velké poničení listu lze vyčíst, o co se jednalo. Českobudějovičtí psali ve věci nebezpečných žhářů: „*Vzítí máme i hrdla svá a životy [...] od takových lidí zlých založení, [...] že toho také z dobré a křesťanské lásky, abychom se před takovými žháři šetřili, a rad městem našim stráž [...] jměli*“.¹⁷⁷ Není jednoznačné, jestli se jednalo o úmyslný nebo neúmyslný čin žhářství. Budějovičtí pochopitelně chtěli dopadnout zločince a následně potrestat tyto osoby. Nelze vyloučit, že chtěli rozšířit svou řadu strážce, resp. aby město chránilo více mužů. Případná odpověď soběslavských konšelů do královského města Českých Budějovic není dochována. Nemůžeme říci, jak se soběslavští zachovali, ani jaké rady Budějovickým poskytli.

Roku 1572 informovali Soběslavští o Martinu Noskovi. Soběslavský purkmistr a městská rada tímto dopisem chtěli dle všeho spíše uvědomit své sousedy i vrchnost. Martin Nosek se měl podílet na zakládání ohně v ulicích města. Na důvod se Noska soběslavský purkmistr nestíhl ani zeptat, neboť Nosek byl okamžitě vzat do vazby a podroben útrpnému právu. Pod tíhou bolesti on i další pachatelé-oběti jmenovali další jiné osoby, které taktéž byly

¹⁷³ Hermenegild JIREČEK – Josef JIREČEK (edd.), *M. Bričího z Licka Práva městská*, Praha 1880, s. 194. Kapitola XXIX, art. II: „*Žhář zjevně hroze a skutečně zapále, má spálen býti*“. Jako důkaz se vyžadovalo svědectví. Srov. K. Malý, *Trestní právo*, s. 124.

¹⁷⁴ K. MALÝ, *Trestní právo*, s. 123-128.

¹⁷⁵ J. JIREČEK (ed.), *Práva městská*, s. 341. (článek O. XVIII)

¹⁷⁶ TAMTÉŽ, s. 342. (článek O. XXIII, odstavec III)

¹⁷⁷ SOKA Tábor, AM Soběslav, inv. č. 1082, sign III I 1, kart. 87, fol. 181r.

podrobeny útrpnému právu. Nosek označil za své spolupachatele „*Havla Mráza, Vávru Horkého, Martina Studeného, tak j[es]t na trápení je jmenoval, a že s nimi byl*“.¹⁷⁸ A tak se Soběslavským rozrůstal seznam jmen potencionálních žhářů, kteří měli mít v plánu zapálit i města Příbram a Rožmitál.¹⁷⁹ Zde se evidentně soběslavská rada neřídila slovy Koldína, že použitím útrpného práva na domnělého pachatele, se snižuje vypovídací hodnota přiznání.¹⁸⁰ Jak bylo dále s muži zacházeno, není možné říci. Jisté je jen to, že dle dobové praxe měli za svůj čin zaplatit hrdlem.

¹⁷⁸ TAMTÉŽ, fol. 125r.

¹⁷⁹ „*Tyto vosoby též jmenoval, kterýž sú jeho pomocníci, k tomu z námi Matyáš Vočenášek, Adam Václav, Jan Klimeš ten pak j[es]t vysoký černú bradu, a že má komoru nájemnú v Litině a Strakonice při jarmarce, že mají zapáliti Rožmitál a Příbram v jarmarcích jich, že mají vypáliti.*“ TAMTÉŽ, fol. 125r.

¹⁸⁰ Viz. strana 24.

ZÁVĚR

Analýza trestněprávní agendy města Soběslavi z let 1500 až 1580 se místy musela vypořádat se strohostí zápisů. Avšak vytyčené cíle se podařilo naplnit. Bakalářská práce se na předchozích stránkách zabývala kompetencemi soběslavské městské rady, tedy tím, jak městská rada soudila, pokud vůbec soudila. Práce ukázala, jak byla agenda vedena, co se v ní nacházelo za spisy, z jaké doby listy pocházejí. Právě na základě aktového materiálu, jenž jsem popsala v úvodu, jsem vytvořila vlastní typologii analyzovaných trestných činů.

Ještě před interpretací větších sporů či trestných činů, jimiž jsem se snažila podpořit vytvořenou typologii, se nachází obecnější výklad. V první kapitole kompilativního charakteru jsem se zabývala životem práva, resp. mi šlo o popis právní situace v Království českém pro městské prostředí. Snažila jsem se popsat, jaké kroky a pokusy vedly k unifikaci městského práva. Popřípadě, jak úspěšné takové pokusy byly. Magdeburské právo nešlo nechat stranou, a tak i jemu je věnováno několik odstavců. Pro pochopení právního života je důležité vědět, že se česká města potýkala s právem litoměřickým (severoněmeckým) a jihoněmeckým. V poslední řadě nešlo vynechat klíčové soudní instance. Pozornost jsem ovšem upřela pouze na městské soudy, jejich druhy a co řešily. Následně, jaké bylo místo pro odvolání. Pokud tohoto práva ovšem chtěl dotyčný využít.

Další část výkladu se týká chronologicky pojatých dějin Soběslavi od první zmínky města po rok odkoupení města Schwarzenberky. Tento výklad lze nalézt ve druhé kapitole a je kompilativního rázu. V tomto textu nechybí ani zmínky o rožmberské škole a rožmberské knihovně. Podstatnou částí této kapitoly byl popis soběslavské městské správy.

Samotná třetí kapitola mísí kompilativní stránku bádání s komparací. Bez udání typologií, které máme k dispozici od jiných historiků, by nebylo možné vytvořit vlastní na základě zkoumaných pramenů. Poté jsem se snažila diferenciovat vlastní typologii od typologie vytvořené Terezou Siglovou.

Poslední část bakalářské práce se zabývá jen většími spory, jenž šlo interpretovat, neboť se k nim dochovalo více pramenů, zejména svědectví. Pomocí historicko-antropologického přístupu se zajímám o hlavní aktéry konfliktů. Zároveň si kapitola kladla za cíl podpořit takovými spory již popsanou vlastní typologii. U určitých trestných činů byl připojen i pohled *Městských práv* od Koldína jakožto platného dobového zákoníku. Zde se čtenář dozvěděl, jaký trest mohl stihnout pachatele za úkladnou vraždu nebo za krádež.

Kvantifikace prokázala, že nejčastější náplní listů byla oznámení nebo žádosti. Odpovědi na takové žádosti nejsou dochovány. Nelze tudíž říct, jak reagovala městská rada

na dopisy se žádostí o propuštění obžalovaného člověka z vězení. Nejčastějším trestným činem se stala krádež. Závažnějším trestným deliktem byla poté vražda, resp. mord.

V práci lze bezprostředně pokračovat několika směry. Prvním směrem, jak by se bádání téma dalo prohloubit, je chronologicky prodloužit zkoumanou dobu. Tedy zůstat jen u zkoumání většího počtu listů, ovšem bez jakéhokoliv ohlédnutí kolem. Pozornosti by v takovém případě unikla jakákoliv odezva vrchnosti nebo případně apelačního soudu. Jako druhý směr se nabízí prodloužit sledované období jen o několik pár let, ale využít vícero pramenů od různých aktérů. Jako další prameny lze využít městské knihy sporného soudnictví dochované v Archivu města Soběslavi, které jsou uloženy v táborském archivu. Dále by bylo možné bádání ve fondu Velkostatek Třeboň nebo ve sbírce Cizí rody ve Státním oblastním archivu v Třeboni. V neposlední řadě se nabízí možnost využít fond Apelační soud v pražském Národním archivu.

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

Prameny nevydané

Státní okresní archiv Tábor, Archiv města Soběslav, inv.č. 1082, sign. III I 1, kart. 87.

Prameny vydané

ČELAKOVSKÝ, Jaromír (ed.), *Codex iuris municipalis regni Bohemiae I–II*, Praha 1886–1895.

HAAS, Antonín (ed.), *Codex iuris municipalis regni Bohemiae. Privilegia nekrálovských měst českých z let 1501–1526*, Praha 1961.

JIREČEK, Josef (ed.), *Codex Iuris Bohemici IV/3*, Praha 1876.

JIREČEK, Josef (ed.), *Práva městská Království českého a Markrabství moravského spolu s krátkou jich summou od M. Pavla Krystyana z Koldína*, Praha 1876⁵.

JIREČEK, Hermenegild – JIREČEK, Josef (edd.), *M. Brikciho z Licka Práva městská*, Praha 1880.

KREUZ, Petr – MARTINOVSKÝ, Ivan, *Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích)*, Praha 2007.

LINTNER, Jan, *Archiv města Soběslavi 1374–1945 (1950)*, Tábor 1966.

MALÝ, Karel (ed.), *Práva městská Království českého. Edice s komentářem*, Praha 2013.

PÁNEK, Jaroslav (ed.) *Smolná kniha městečka Divišova z let 1617–1751*, Praha 1977.

Literatura

ADAMOVÁ, Karolína – RIEGROVÁ, Běla – SKŘEJPKOVÁ, Petra – SOUKUP, Ladislav – ŠOUŠA, Jiří, *Dějiny českého soudnictví od počátků české státnosti do roku 1938*, Praha 2005.

ADAMOVÁ, Karolína – SOUKUP, Ladislav, *Prameny k dějinám práva v českých zemích*, Plzeň 2010², s. 89.

ADAMOVÁ, Karolína – LOJEK, Antonín – SCHELLE, Karel – TAUCHEN, Jaromír, *Velké dějiny země Koruny české. Tematická řada, Právo*, Praha 2017.

ADAMOVÁ, Karolína, *Apelační soud v Českém království v letech 1548–1651*, in: Karel Malý (ed.), *Collectanea opusculorum ad iuris historiam spectantium Venceslao Vaněček septuagenario ab amicis discipulisque oblata. Pocta akademiku Václavu Vaněčkovi k 70. narozeninám*, Praha 1975, s. 101–112.

- BARBOROVÁ, Eva, *Správa na panstvích Petra Voka z Rožmberka v letech 1565-1592 (1611)*, Archivum Trebonense 1, 1971, s. 1-13.
- BĚLOHLAV, Josef, *Soběslav*, Vlastivědný sborník intrua kolekto při bohemaj landoj 1, sv. 4, Praha 1910.
- BOUŠKA, Václav, *Šest set let města Soběslavi: 1390-1990*, Soběslav 1990.
- BRANDL, Vincenc, *Staročeské řízení soudní*, Právník 8, 1869, s. 189-814.
- BŮŽEK, Václav, *Renesanční domácnost soběslavského primátora Řehoře Smrčky ze Sabinova*, Táborský archiv 3, 1991, s. 34-51.
- COSER, Lewis A., *The functions of Social Conflict*, Glencoe 1956.
- CTIBOROVÁ, Miroslava, *Korespondence mezi purkmistrem a radou města Českých Budějovic a purkmistrem a radou města Soběslavi*, Táborský archiv 11, 2002, s. 145-155.
- ČECHURA, Jaroslav, *Kriminalita a každodennost v raném novověku. Jižní Čechy 1650–1770*, Praha 2008.
- ČECHURA, Jaroslav, *Neklidný život obyčejné ženy: Johana Peřková (1703–1745)*, Praha 2013.
- ČELAKOVSKÝ, Jaromír, *O začátcích ústavních dějin Starého města Pražského*, Praha 1904.
- DIBELKA, Jaroslav, *K novým možnostem studia trestněprávní problematiky. Obranné strategie mužů a žen obviněných ze smilstva na třeboňském panství 1650-1750*, ČČH 106, 2008, s. 19-53.
- DIBELKA, Jaroslav, *Obranné strategie mužů a žen obviněných ze smilstva a cizoložství: Panství Třeboň na přelomu 17. a 18. století*, České Budějovice 2012.
- DINGES, Martin, *The Uses of Justice as a Form of Social Control in Early Modern Europe*, in: Herman ROODENBURG – Pieter SPIERENBURG (edd.), *Social Control in Europe I, 1500–1800*, Columbus 2004, s. 159-175.
- FORBESKÝ, Jiří, *Španělé, Říše a Čechy v 16. a 17. století. Osudy generála Baltasara Marradase*, Praha 2006.
- FRANCEK, Jindřich – ŠIMEK, Tomáš, *Hrdelní soudnictví českých zemí: soupis pramenů a literatury*, Zámorsk 1995.
- FRANCEK, Jindřich, *Velké dějiny zemí Koruny české. Tematická řada, Zločinnost a bezprávi*, Praha 2011.
- FRANCEK, Jindřich, *Zločin a trest v Chocni 16.–18. století*, Ústí nad Orlicí 2013.
- HAAS, Antonín, *Právní oblasti českých měst*, Časopis společnosti přátel starožitností 60, 1952, s. 15-24.
- HAAS, Antonín, *Soupis privilegií měst a městeček v Jihočeském kraji*, Archivum Trebonense 1973, s. 89-216.

- HAAS, Antonín, *O tak řečeném právu královském rožmberských měst a městeček*, JSH 26, 1957, s. 69-74.
- HARRINGTON, Austin, *Moderní sociální teorie. Základní témata a myšlenkové proudy*, Praha 2006.
- HAUSENBLASOVÁ, Jaroslava, *Počátky apelačního soudu v Čechách a jeho personální obsazení 1548-1627*, *Paginae historiae* 13, 2005, s. 5-31.
- HIML, Pavel, *Zrození vagabunda. Neusedlí lidé v Čechách 17. a 18. století*, Praha 2007.
- HOFFMANN, František, *K oblastem českých práv městských*, *Studie o rukopisech* 14, 1975, s. 36.
- JANIŠ, Dalibor, *Apelační soud*, in: *Akademická encyklopedie českých dějin*. Sv. 1, A-C, Praha 2009 s. 67-68.
- JIREČEK, Hermenegild, *Právníký život v Čechách a na Moravě v tisícileté době od konce IX. do konce XIX. století*, Praha – Brno 1903, s. 369-371.
- JUNGMANN, Josef, *Slovník česko-německý II.*, Praha 1836.
- KAPRAS, Jan, *Přehled právních dějin zemí koruny české, Díl první, Právní prameny a dějiny státního zřízení doby předbělohorské*, Praha 1921.
- KASTNER, Quido, *Litoměřická právní oblast do počátku 17. století*, *Vlastivědný sborník litoměřický* 14, 1978, s. 67-84.
- KAVKA, František, *Zlatý věk růží. Kus české historie 16. století*, České Budějovice 1966.
- KLABOUC, Jiří, *Staré české soudnictví. Jak se dříve soudívalo*, Praha 1967.
- KLOFÁČ, Jaroslav – TLUSTÝ, Vojtěch, *Soudobá sociologie I*, Praha 1965.
- KNOLL, Vilém – JÁNOŠÍKOVÁ, Petra, *Ke kodifikaci městského práva v Čechách*, in: *Vývoj právních kodifikací (Sborník z mezinárodní konference)*, Brno 2004, s. 243-262.
- KOUPIL, Ondřej – KOUPILOVÁ, Marcela – MALÝ, Karel – ŠOUŠA, Jiří – VOJTÍŠKOVÁ, Jana – WOITSCHOVÁ, Klára, *Prameny k dějinám trestního práva v českých zemích v období absolutismu: chrestomatie. Díl I., Druhá polovina 17. a počátek 18. století*, Praha 2018.
- KREUZ, Petr, *Postavení a působnost komorního soudu v soustavě českého zemského trestního soudnictví doby předbělohorské v letech 1526-1547*, Praha 2000.
- KREUZ, Petr, *Poprava jako divadlo práva? K otázce právní relevance popravního rituálu v českých městech doby předbělohorské*, in: *Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku*, České Budějovice 2000, s. 421-457.

- KREUZ, Petr, *Postavení a působnost komorního soudu v soustavě českého zemského trestního soudnictví doby předbělohorské v letech 1526–1547*, Praha 2000.
- KREUZ, Petr, *Hrdelní soudnictví města Nymburka v době předbělohorské a jeho výkon*, Právněhistorické studie 33, 1993, s. 53-88.
- KREUZ, Petr, *K charakteristice procesního projednávání trestních případů v českých městech doby předbělohorské*, in: Jindřich Francek (ed.), *Hrdelní soudnictví v českých zemích v 16.–18. století*, Pardubice 1996, s. 63-100.
- LANSINGER, Luboš – MUK, Jan, *Hradní palác v Soběslavi*, *Castellologica Bohemica* 1, 1989, s. 159-169.
- LINTNER, Jan, *Vývoj městského zřízení*, *Staré a nové zvěsti ze Soběslavě a okolí* 25, 1934, s. 58-116.
- LINTNER, Jan, *Pětsetpadesát let města Soběslavě 1390–1940*, Soběslav 1940.
- LINTNER, Jan, *Škola Rožmberská v Soběslavi*, *Sborník Historického kroužku* 1, 1899, s. 77-84.
- LINTNER, Jan, *Škola Rožmberská v Soběslavi*, in: Karel Lustig (ed.), *Národopisná, školní, průmyslová a včelařská výstava v Soběslavi*, Soběslav 1898, s. 143-154.
- LINTNER, Petr, *Soběslav město pětileté růže*, Tábor 2011.
- LIPOVSKÝ, Jan, *Soběslav za pánů ze Švamberka. Příspěvek k dějinám města v letech 1611–1620*, in: *Jubilejní sborník místního musea v Soběslavi 1897–1947*, Soběslav 1947, s. 84-107.
- LIPPERT, Julius, *Geschichte der Stadt Leitmeritz*, Praha 1871.
- MACEK, Josef, *Jagellonský věk v českých zemích (1471-1526) III*, Praha 1998.
- MALÝ, Karel, *Trestní právo v Čechách v 15.–16. století*, Praha 1979.
- MALÝ, Karel – SOUKUP, Ladislav – SKŘEJPKOVÁ, Petra – ŠOUŠA, Jiří, *Práva městská Království českého: edice s komentářem*, Praha 2013.
- MALÝ, Karel a kol., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, Praha 1999.
- MALÝ, Karel, *České právo v minulosti*, Praha 1995.
- MATLAS, Pavel, *Shovívavá vrchnost a neukáznění poddaní? Hranice trestní disciplinace poddaného obyvatelstva na panství Hluboká nad Vltavou v 17.–18. století*, Praha 2011.
- MATLAS, Pavel, *Dvojím metrem. Trestní praxe patrimoniální jurisdikce v raném novověku*, *Opera historica* 12, 2007, s. 291-313.
- MATLAS, Pavel, *Delikt smilstva a jeho postih na schwarzenberském panství Hluboká nad Vltavou (1666-1760)*, *Archivum Trebonense* 6, 2007, s. 76-96.

- MATLAS, Pavel, *Hrdelní soudnictví na panství Hluboká nad Vltavou (1661–1765)*, Sborník archivních prací 57, 2007, s. 3-156.
- NAUŠ, Stanislav, *Jan Jiří ze Švamberka. Životní příběh dědice rožmberského odkazu*, České Budějovice 2015 (bakalářská práce).
- NOVÁKOVÁ, Eva, *Volby do městské rady v Soběslavi v první polovině 18. století*, České Budějovice 2017 (diplomová práce).
- Lenka NOVOTNÁ, *Městská samospráva v Soběslavi v letech 1587–1604 a 1662–1712*, České Budějovice 2010 (bakalářská práce).
- NOVOTNÁ, Lenka *Poznamenání některých pamětí od léta Páně 1587. Paměti soběslavského primasa Řehoře Smrčky ze Sabinova (1587-1605)*, České Budějovice 2008 (diplomová práce).
- Ottův slovník naučný I-XXVII.*, Praha 1888-1909.
- Obecní samospráva ku konci XVI. století*, Český jih 1878, č. 40, s. 1-2.
- PÁNEK, Jaroslav, *Smolná kniha městečka Divišova z let 1617-1751*, SSH 8/1973, s. 71-128.
- PÁNEK, Jaroslav, *Hrdelní soudnictví městečka Čechtice v 17. a 18. století. (Příspěvek k poznání pozdně feudálního hrdelního soudnictví v Čechách a k charakteristice smolných spisů)*, Středočeský sborník historický 12, 1977, s. 129-181.
- PÁNEK, Jaroslav, *Hrdelní soudnictví města Příbramě v 17. a 18. století. (Příspěvek k poznání pozdně feudálního hrdelního soudnictví v Čechách a metodice studia jeho dějin)*, SSH 13, 1978, s. 87-195.
- PÁNEK, Jaroslav, *Hrdelní soudnictví městečka Neveklova v 18. století. (Příspěvek k poznání pozdně feudálního hrdelního soudnictví v Čechách a k charakteristice patrimoniálních trestně-právních pramenů)*, SSH 14, 1979, s. 71-109.
- PÁNEK, Jaroslav, *Křivsoudovské kriminální reversy ze 16. a 17. století*, SSH 15, 1980, s. 163-182.
- PÁNEK, Jaroslav, *Hrdelní soudnictví na Vlašimsku v 16.–18. století. (Příspěvek k poznání pozdně feudálního hrdelního soudnictví v Čechách a k charakteristice jeho sociálně-ekonomického zázemí)*, Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 23, 1982, s. 163-197.
- PÁNEK, Jaroslav – PROCHÁZKOVÁ, Eva, *Hrdelní soudnictví města Sedlčan v 15.–18. století. (Příspěvek k poznání pozdně feudálního hrdelního soudnictví v Čechách a k charakteristice soudní praxe na lobkovickém dominiu)*, Sedlčanský sborník 3, 1979, s. 23-87.
- PÁNEK, Jaroslav, *Poslední Rožmberk. Životní příběh Petra Voka*, Praha 1996.

- PÁNEK, Jaroslav, *Městské hrdelní soudnictví v pozdně feudálních Čechách. Výsledky, problémy a perspektivy studia*, Československý časopis historický 32, 1984, s. 693-728.
- PETKOV, Petr, *Ubytovací možnosti soběslavských měšťanů na přelomu 16. a 17. století*, České Budějovice 2019 (diplomová práce).
- PETRUSEK, Miloslav, *Sociologické školy, směry, paradigmatata*, Praha 1994.
- PROCHÁZKOVÁ, Eva, *Hrdelní soudnictví města Benešova v 16.–18. století*, Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 21, 1980, 211-254.
- PROCHÁZKOVÁ, Eva, *Hrdelní soudnictví města Votic v 16.–18. století*, SVPP 22, 1981, 203-244.
- PROCHÁZKOVÁ, Eva, *Hrdelní soudnictví městeček Prčice a Sedlce v 16.-18. století*, SVPP 24, 1983, s. 239-258.
- PROCHÁZKOVÁ, Eva, *Hrdelní soudnictví města Miličína v 16.–18. století*, SVPP 26, 1985, s. 249-270.
- PROCHÁZKOVÁ, Eva, *Hrdelní soudnictví města Berouna v letech 1621–1680*, SSH 18, 1992, s. 5-49.
- ŘÍHOVÁ, Hana, *Naplnění poslední vůle Petra Voka z Rožmberka. Edice listů o Rožmberské škole v Soběslavi*, Archivum Trebonense 12, 2011, s. 37-52.
- SCHWALLEROVÁ, Jana, *Spory poddaných městečka Veselí nad Lužnicí ve světle rychtářských knih (1630–1783)*, Praha 2002 (diplomová práce).
- SCHWALLEROVÁ, Jana, „Život a dobrá čest jedním krokem kráčeji“. *Čest a každodennost ve Veselí nad Lužnicí v 17. a 18. století*, Kuděj: časopis pro kulturní dějiny 8, 2006, č. 1, s. 26-45.
- SHARPE, James A., *Such Disagreement betwyx Neighbours*, Cambridge 1983.
- SHOEMAKER, Robert B., *Prosecution and Punishment. Petty Crime and the Law in London and Rural Middlesex*, Cambridge 1991.
- SIGLOVÁ, Tereza, *Soudové zisku nenesou. Spory obyvatel městeček pardubického panství v 16. a 17. století*, Brno 2011.
- SMRŽ, Emil, *Soběslavsko. Monografie okresu soběslavského*, Soběslav 1930.
- SVÁTEK, Josef, *Jak trestali padělatele mincí v Čechách*, in: *Obrazy z kulturních dějin českých I*, Praha 1891, s. 191-214.
- SVÁTEK, Josef, *K dějinám katů a poprav v Čechách*, in: *Obrazy z kulturních dějin českých II*, Praha 1891, 121-216.
- ŠIMŮNEK, Robert, *Správní systém šlechtického dominia v pozdně středověkých Čechách. Rožmberská doména 1418–1472*, Praha 2005.

- ŠMÍD, Petr, *Kriminalita, hrdelní soudnictví a každodenní život na panství Náchod v letech 1513–1618*, Praha 2009 (bakalářská práce)
- ŠTĚPÁN, Jaromír, *Litoměřický extrakt z r. 1571. Příspěvek k dějinám magdeburského práva v Čechách*, in: Václav Vaněček (ed.), *Miscellanea Historico-Iuridica*. Sborník prací o dějinách práva napsaných k oslavě šedesátin JUDra Jana Kaprasa, Praha 1940, s. 256-277.
- ŠTĚPKOVÁ, Alena, *Svět soběslavských měšťanů ve světle jejich testamentů 1549–1651*, České Budějovice 2005 (diplomová práce).
- TECL, Rudolf, *Nejstarší inventář soběslavského městského archivu z roku 1626*, *Táborský archiv* 8, 1997–1997, s. 71-104.
- TRUC, Miroslav, *Ius regale rožmberských městských privilegií*, in: Karel MALÝ (ed.), *Městské právo v 16.-18. století*, Praha 1989, s. 53-67.
- VACEK, Josef, *Ortelové knihy pražského apelačního soudu a jejich interpretace*, *Acta Universitatis Carolinae – Iuridica* 1, 2020, s. 77-87.
- VÁCLAV, Zdeněk, *Dějiny král. appellačního soudu na Hradě Pražském, nyní vrchního soudu v Praze od roku 1548. 1933*, Praha 1933.
- VESELÁ, Lenka, *Knihy na dvoře Rožmberků*, Praha 2005.
- VLČEK, Eduard, *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*, Brno 2006.
- WINTER, Zikmund, *Kulturní obraz českých měst. Život veřejný v XV. a XVI. věku II.*, Praha 1892.
- WRIGHSTON, Keith, *Two Concepts of Order: Justices, Constables and Jurymen in Seventeenth Century England*, in: John BREWER – John STYLES (edd.), *An Ungovernable People. The English and Their Law in the Seventeenth and Eighteenth Centuries*, Londýn 1980, s. 21-46.
- ZÍBRT, Čeněk, *Zpráva Jana Jeníka z Bratřic o trestech lidu poddaného ve století 18. a trestech řemeslníků nepoctivých*, *Český lid* 4, 1895, s. 119-122.
- ZNOJEMSKÝ, Jan, *Vývoj soudnictví*, Brno 2009 (diplomová práce).
- ZRONKOVÁ, Michaela, *Paměť o městě (Soběslav v měšťanských pamětech 1632–1752)*, České Budějovice 2007 (diplomová práce).
- ŽALDOVÁ, Petra, *Měšťanské testamenty jako pramen k dějinám zbožnosti*, České Budějovice 2009 (diplomová práce).